

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Aneta Kodrliková

UNIVERZITA PARDUBICE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**Odborné střední vzdělávání – Obchodní akademie
Chrudim na přelomu 19. a 20. století**

Aneta Kodrliková

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta Kodrliková**
Osobní číslo: **H12008**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Název tématu: **Odborné střední vzdělávání - obchodní akademie Chrudim na
přelomu 19. a 20. století**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Obecný úvod o historii vzdělávání, resp. středního vzdělávání v regionu. Vývoj obchodní akademie v Chrudimi na přelomu 19. a 20. století. Škola a její působení (statistiky studentů, veřejné a soukromé subjekty spojené s činností školy, učitelský sbor, náplň výuky a uplatnění studentů, osvětová činnost školy).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Kateřina ŘEZNÍČKOVÁ, Študáci a kantoři za starého Rakouska, Praha 2007.

Miroslav NOVOTNÝ, Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti, České Budějovice 2006.

Jan ŠAFRÁNEK, Školy české I a II, Praha 1913 a 1918.

**Jan FROLÍK, Historie a současnost podnikání na Chrudimsku, Žehušice 2004.
Chrudimský vlastivědný sborník.**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Stráníková, Ph.D.**

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2015**

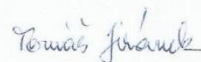
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 SB., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne: 22.10. 2016

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Janě Stráníkové, Ph. D. za ochotu a cenné rady při psaní mé práce. Poděkování dále náleží zaměstnancům SOkA Chrudim, za poskytnutí potřebných pramenů.

Anotace

Bakalářská práce obsahuje fakta o historii Chrudimi, o vývoji školství od nejstarších období do konce 19. století. Další kapitoly se týkají historie obchodní akademie, pedagogického sboru a studentů. Práce uvádí informace o učebních osnovách, vyučovacích předmětech, přijímacích a maturitních zkouškách. Pozornost je věnována exkurzím, výletům a volnému času studentů. V práci jsou uvedeny informace o nadacích a spolcích, které fungovaly na škole.

Klíčová slova

obchodní akademie, vzdělávání, studenti, profesori, střední škola, vyučovací předměty, učební osnovy, zkoušky

Title

Special secondary education – Business academy in Chrudim at the turn of the 19. and 20. century.

Annotation

It contains information about the history of the town Chrudim, brief development of educational process from the beginning to the end of 19th century. Next chapters are concentrated on the history of school, on its staff and students. We can find details about curriculum, subjects, entrance and leaving examinations. The thesis direkt attention at excursions, trips and students' free time. There are facts about schollar ship and corporations which worked at business academy.

Keywords

business academy, education, secondary school, students, subject, teachers, curriculum, examination

Obsah

Úvod	1
1. Historie Chrudimi od nejstarších dob až do konce 19. století	5
2. Vývoj školství od středověku do počátku 20. století	10
3. Počátky obchodního školství	18
3.1. Pokračovací kupecké školy	19
3.2. Dvoutřídní obchodní školy	20
4. Historie a vývoj Obchodní akademie v Chrudimi	22
5. Ředitelé školy	29
6. Profesori obchodní akademie a jejich působení	32
6.1 Složení pedagogického sboru	32
7. Středoškolští studenti	37
7.1. Sociální původ studentů	37
7.2. Dojíždění studentů do školy	37
7.3. Studentské bydlení	38
7.4. Statistika prvních studentů obchodní akademie Chrudim	39
7.5 Počet studentů	39
7.6. Národnost a rodiště studentů	40
7.7. Věk studentů	40
7.8. Náboženství.....	41
7.9. Statistika studentů podle uplatnění v praxi	41
8. Učební osnovy a učební plány	43
9. Klasifikace studentů, přijímací zkoušky, maturitní zkoušky	49
9.1 Zkoušení a klasifikace	49
9.2. Přijímací zkoušky.....	50
9.3. Maturitní zkoušky	51
10. Exkurze, výlety, volný čas studentů.....	54
10.1. Exkurze a výlety.....	54
10.2. Volný čas	57
11. Nadace, fondy a spolková činnost školy	60
Závěr	63

Seznam použitých pramenů a literatury	66
Archivní prameny	66
Literatura	67
Další zdroje	68
Obrazové přílohy.....	68
Resumé	74

Úvod

Bakalářskou práci jsem nazvala Odborné střední vzdělávání – Obchodní akademie Chrudim na přelomu 19. a 20. století. Pokud téma přesněji časově vymezím, jedná se o vývoj obchodní akademie v letech 1882 (rok založení obchodní akademie) – 1914 (začátek první světové války). Téma historie obchodní akademie už bylo částečně zpracováno v diplomové práci Dějiny středního a odborného školství v Chrudimi a jeho osvětové působení v letech 1863-1945. Obchodní akademie zde byla zmíněna s ostatními středními školami v Chrudimi. Diplomová nebo bakalářská práce pouze o Obchodní akademii Chrudim dosud nebyla napsána.

Svou bakalářskou prací se pokusím doplnit regionální dějiny města Chrudim v oblasti středního školství. Cílem mého bádání bylo zjistit, zda a jak Obchodní akademie v Chrudimi svou existencí ovlivnila české obchodní školství, zda a jak přispěla k pozvednutí úrovně středního školství v Chrudimi. Proč jsem si vybrala právě obchodní akademii? Na obchodní akademii jsem čtyři roky studovala, proto jsem chtěla vědět víc podrobností o okolnostech jejího vzniku a vývoji. Navíc škola má dlouhou tradici, je druhou nejstarší obchodní akademií s českým vyučovacím jazykem v Čechách a na Moravě. Ve své práci se zaměřím na obchodní akademii z různých aspektů – historie, jejího vývoje, ředitelů, profesorů, učebního programu, přijímacích a maturitních zkoušek, exkurzí a výletů.

Moje práce je rozdělena do jedenácti kapitol, některé z nich mají podkapitoly. První kapitola se zabývá historií Chrudimi od jejího založení do konce 19. století. Soustředila jsem se na podmínky, za kterých vznikaly první střední školy ve městě. Další kapitola se týká stručného popisu vývoje školství od středověku do počátku 20. století. Zajímala jsem se o vznik a vývoj gymnázií a středních odborných škol.

Následující části bakalářské práce se již zaměřují na Obchodní akademii v Chrudimi. Zjišťuji zde okolnosti jejího vzniku a změny, kterými škola v průběhu let procházela a jak se tyto změny odrazily na chodu školy. Pozornost chci věnovat prvním ředitelům školy, kteří výrazně ovlivnili její vývoj a přispěli k tomu, že škola překonala organizační potíže spojené se vznikem nového ústavu.

Zaměřím se také na profesory a jejich mimoškolní činnost – publikační a přednáškovou. Budu sledovat statistiku studentů, jejich sociální složení, náboženské vyznání, národnost a věk. Ráda bych zjistila informace o mimoškolní činnosti studentů, exkurzích a zájezdech, kterých se účastnili. V neposlední řadě se zmíním o uplatnění absolventů v praxi.

Předmětem mého zkoumání jsou také učební osnovy a jejich změny v průběhu sledovaných třiceti let. Pokusím se přiblížit, jak probíhaly přijímací a maturitní zkoušky a ze kterých předmětů studenti maturitu skládali. Zaměřím se na okolnosti vzniku absolventských spolků, jejich působení a význam pro studenty. Dále se soustředím na organizace v Chrudimi, které poskytovaly škole a chudým studentům podporu.

Při zpracování první kapitoly Historie Chrudimi od počátku 19. století jsem vycházela z knih Jiřího Charváta - *Stará Chrudim*¹, Jana Frolíka - *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*² a Pavla Kobetiče - *Vlastivědná encyklopedie*.³ Při zpracování druhé kapitoly – Vývoj školství od středověku do počátku 20. století jsem se opírala o poznatky z následujících publikací: *Dějiny pedagogiky*⁴ - Tomáš Kasper a Dana Kasperová, *Dějiny školství a pedagogiky*⁵ - Miroslav Somer, *Stručné dějiny pedagogiky*⁶ - Vladimír Štverák, *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*⁷ - Vladimír Štverák a Milada Čadská, *Z dějin české každodennosti* – Milena Lenderová a kol.⁸ *Za českou osvětu*⁹ - Jan Šafránek. V kapitole Počátky obchodního školství jsem čerpala z děl Jana Auerhana *Česká politika*¹⁰ a článku od Ivana Nefeho *Vznik českého středního ekonomického školství po dovršení průmyslové revoluce*.¹¹ Lze konstatovat, že literatury, která by se zabývala vývojem ekonomického školství, je velmi málo.

V dalších kapitolách jsem vycházela z knihy Pavly Vošahlíkové *Rákoska v dílně lidskosti*¹², publikace je zaměřena na české školství v 19. století. Další informace mě poskytlo dílo Františka Morkese *Devětkrát o českém školství*.¹³

¹CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991. Bez evidenčního čísla.

²FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004. ISBN 80-86699-17-X.

³KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim – vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005. ISBN 80-903481-4-9.

⁴KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Havlíčkův Brod, 2008. ISBN 978-80-247-2429.

⁵SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha, 1987.

⁶ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha, 1983.

⁷ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada, *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha, 2004. ISBN 80-7184-797-6.

⁸LENEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁹ŠAFRÁNEK, Jan. *Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svato-václavské*. Praha, 1898.

¹⁰AUERHAN, Jan. *Česká politika*, díl 5., Praha, 1913.

¹¹NEFE Ivan. *Vznik českého středního ekonomického školství po dovršení průmyslové revoluce*, Praha, 1988.

¹²VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016. ISBN 978-80-200-2533-3.

¹³MORKES, František. *Devětkrát o českém školství*. Praha, 2004. ISBN 80-901461-6-3.

Dále jsem využila knihu Kateřiny Řezníčkové *Študáci a kantoři za starého Rakouska*.¹⁴ Kniha se více týká gymnázií, ale řada údajů se vztahuje jak na gymnázia, tak i na ostatní střední školy. Na začátku každé kapitoly jsem uvedla nejprve obecné informace k danému tématu, následně jsem pak psala o Obchodní akademii v Chrudimi.

Navštívila jsem archiv regionálního muzea Chrudim, kde jsem pracovala s dobovým tiskem. Informace o obchodní akademii jsem našla v novinách *Posel z východních Čech*, *Chrudimské noviny*, *Hlasy z východních Čech* a *Chrudimské listy*.

Ve Státním okresním archivu Chrudim je nezpracovaný, ale přístupný fond Obchodní akademie Chrudim. Z archivních pramenů jsem použila výroční zprávy a almanachy vydávané při příležitosti oslav školy. Fond dále obsahuje katalogy s přehledem prospěchu studentů během studia. Jsou zde osobní údaje studentů – místo, datum narození, bydliště, náboženské vyznání, dosažené předchozí vzdělání. Najdeme zde informace o zákonném zástupci studenta (zpravidla otec), popřípadě o poručíkovi. Pokud bydlel student v podnájmu, lze nalézt informace o bytných. Z katalogů můžeme zjistit, kolik žáků platilo či neplatilo školné.

Pamětní kniha práce byla založena, když školu navštívil prezident Eduard Beneš v srpnu 1936. Zapsal se do knihy a poděkoval škole za uvítání, zdůraznil význam poctivého přístupu studentů ke vzdělávání. Do této knihy měli být zapisováni významní absolventi školy. Nakonec je v knize pouze uveden jen jeden absolvent.

Kronika tělesné výchovy, která vznikla v roce 1946, obsahuje záznamy o akcích v rámci školní a mimoškolní tělesné výchovy. V kronice najdeme dobové výstřižky z novin zachycující úspěchy studentů školy v různých sportovních disciplínách. Zajímavá je kronika o branných kurzech ze 70. let 20. století. Kronika byla napsána studenty a události jsou napsány jejich očima. Součástí fondu jsou také publikace a publikační materiály o Estonsku, obchodní akademie totiž v 70 a 80. letech 20. století spolupracovala s partnerskou školou v Tallinu v Estonsku. V rámci spolupráce se konaly vzájemné výměnné zájezdy. V archivním fondu jsou fotoalba s fotografiemi ze školních akcí, protokoly z maturitních zkoušek, seznamy studentů.

Většina pramenů se týká novější historie školy, pro mou bakalářskou práci byly nejvíce užitečné výroční zprávy a almanachy.

¹⁴ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

Výroční zprávy vycházely každoročně, většinou je psal ředitel školy. Zpočátku byly stručnější, po roce 1900 už ale byly obsažnější, protože už v nich byla zahrnuta řada odborných článků. Obecně lze říci, že výroční zprávy byly přehledné a systematicky členěné. Obsahovaly statistické údaje o studentech (počty, národnost, věk, náboženské vyznání), dále údaje o pedagogickém sboru – především kolik a které předměty profesori vyučovali. Málo informací se týkalo jejich mimoškolní činnosti. V každé výroční zprávě byla kapitola věnovaná událostem, které daného roku proběhly. Zvláštní pozornost se soustředila na oslavy narozenin a svátků členů královské rodiny, byla zde často také vychvalována činnost panovníka. Z toho je vidět poplatnost výročních zpráv své době. Celkově lze konstatovat, že výroční zprávy neměly vždy objektivní charakter.

Autoři zpráv vyzdvihovali činnost školy, negativní zprávy nebyly zmiňovány vůbec nebo jenom stručně. Pozornost ve výročních zprávách nebyla věnována například ani kázeňským přestupkům, informacím o neprospěchu žáků, ty byly kusé, udávané jen v číslech bez dalšího rozboru.

Almanachy měly objektivnější charakter informací, byly psány s určitým časovým odstupem. Autorů, kteří přispívali svými články do almanachů bylo víc, tudíž škola byla hodnocena z různých úhlů pohledu. V almanachu nechyběla ani hodnotící hlediska, která byla jen málokdy ve výročních zprávách. Hodně příspěvků se týkalo vzpomínek absolventů na školu a hlavně na jejich bývalé pedagogy. Někdy byly připomínány humorné zážitky z mimoškolních akcí.

1. Historie Chrudimi od nejstarších dob až do konce 19. století

Chrudim je město s dlouhou a bohatou historií. Z nejstaršího období lidských dějin, starší doby kamenné, se nedochovaly téměř žádné nálezy. Neolitičtí zemědělci s kulturou lineární keramiky přinesli jak znalost obilnářství a chovu dobytka, tak i hlazených kamenných nástrojů. Zpracování mědi přináší pozdní doba kamenná (eneolit). Nejstarším obdobím doby bronzové je únětická kultura, z níž se zachovalo v Chrudimi jen málo nálezů. K vrcholům pravěkého osídlení města náleží období kultur popelnicových polí, kdy celé území města bylo hustě osídleno. Dosvědčují to naleziště, která půlkruhovitě obepínají svah, na němž později vzniklo středověké město. Je doloženo i osídlení pozdně halštatské, byla zjištěna dvě keltská sídliště. Jen málo dokladů existuje pro dobu římsko-germánskou a období stěhování národů (400-600 n. l.) není doloženo vůbec. V období starohradištním (7./8.století) se u řeky Chrudimky usadili první Slované, kteří se zabývali zemědělstvím. Z tohoto období nebylo zjištěno na území středověkého města slovanské osídlení. K tomu došlo až v 9./10. století.¹⁵

V době středověku za vlády Přemyslovců vzniklo v Chrudimi v 11. století hradiště. Jeho předhradí bylo opevněno valy a příkopy. Kolem tohoto hradiště se vytvořila dost hustá síť drobných sídlištních útvarů, které měly svá pohřebiště. K tomuto období se vztahuje i první historicky doložená zmínka o Chrudimi. Bylo to v souvislosti se smrtí knížete Břetislava I. Pravděpodobně ve 12. století se z hradiště oddělil chrudimský hrad, sídlo úředníků chrudimského kraje.¹⁶

Nejpodstatnější změnu pro chrudimské dějiny přinesla druhá polovina 13. století, kdy na místě starého hradiště byla králem Přemyslem Otakarem II. založena Chrudim jako město. Král využil výhodné polohy hradu a hradiště. Na rozdíl od pouhého hradiště a hradu bylo středověké město obehnané hradbami a mělo svá privilegia, která zajišťovala obyvatelstvu jistou míru samosprávy, svobodu trhů, obchodu a řemesel. Hradby to vše zabezpečovaly a činily z města pevnost.¹⁷

Právní poměry nového města se měly řídit právem jihlavským. To vedlo k domněnce, že Chrudim byla založena jako město horní, ale dolování nemělo úspěch. První obyvatelé města, měšťané, kterým byly přiděleny parcely ke stavbě domů ve městě a zemědělské lány v obvodu města, byli Němci z Horního Slezska.¹⁸

¹⁵CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 15. Bez evidenčního čísla.

¹⁶Tamtéž, s. 15.

¹⁷Tamtéž, s. 17.

¹⁸Tamtéž, s. 18.

Od počátku byla v Chrudimi i část měšťanů českého původu. Brzy po založení města byl přestavěn dosavadní zeměpanský hrad. Panovník dal vybudovat ve formě italského kostela objekt, zaujímající svým nádvořím, zdmi a věžemi velký prostor. Stála tam hradní kaple, k níž byla do poloviny 14. století přistavěna loď a kaple tak byla změněna na městský kostel. Jednotný hradní prostor byl touto stavbou podstatně porušen a jako zeměpanský hrad nepřečkal husitské války. Nedlouho po svém založení jako město se Chrudim stala královským věnným městem.¹⁶

Na počátku 15. století Chrudim měla asi 3000 obyvatel a 281 domů. Obyvatelé se živili především řemeslnou výrobou. Ve městě bylo 15 skupin živností, z nich nejpočetnější byli soukeníci. K podstatné změně v sociálním a národnostním složení obyvatel Chrudimi, která se roku 1360 stala vrchní právní stolicí pro nedaleké Nasavrky, došlo již na počátku husitských válek. Vojska pražanů, obléhající ve východních Čechách města věrná Zikmundovi, přitáhla i do Chrudimi. Roku 1421 obléhal město se svým vojskem Jan Žižka. Obě vojska se domluvila na společném útoku a dobytí města. Chrudimská královská posádka z města odešla a brány města se otevřely husitským sborům.¹⁷

Kdo z měšťanů se nechtěl přizpůsobit nové situaci, přišel o právo pobývat ve městě a mít tam majetek. Z Chrudimi se tak vystěhovali někteří Němci a město bylo zcela počestěno. Dominikánský klášter v Chrudimi byl úplně zničen a jeho mniši upáleni. Vlády nad takto zničenou Chrudimí se ujaly obce měst pražských. Vrchní právní stolicí se pro Chrudim stalo Staré Město pražské. Učení pražských obcí se chrudimští podřizovali jak nábožensky, tak i politicky. Když se vlády v Čechách ujal Zikmund, vyslala také Chrudim svého zástupce do Jihlavy, aby jeho jménem složila slib věrnosti novému panovníkovi.¹⁸

Podobně jako v jiných městech se chrudimští řemeslníci a obchodníci začali v období vrcholného středověku sdružovat do cechů. První písemná zmínka o takové organizaci v Chrudimi se vztahuje k roku 1455, jednalo se o řezníky. Některá řemesla dala název několika ulicím. Do roku 1859 vzniklo ve městě více než dvacet cechů, z nichž několik mělo krajskou působnost. Od 16. století se město potýkalo s rostoucí hospodářskou konkurencí sousedních šlechtických dominií. Účast Chrudimi v neúspěšném stavovském povstání proti panujícím Habsburkům - konkrétně Ferdinandu I. v roce 1547 přinesla městu těžké hospodářské ztráty.¹⁹

¹⁶CHARVÁT, Jirí. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 18. Bez evidenčního čísla.

¹⁷Tamtéž, s. 17.

¹⁸FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 14. ISBN 80-86699-17-X.

¹⁹Tamtéž, s. 14.

Muselo zaplatit velkou pokutu, propadla mu privilegia a jako ostatní města bylo postiženo ve prospěch panovníkovy pokladny spotřební daní z piva tzv. pivním tácem či posudným. Královské politické zájmy ve městě zastupoval královský rychtář. Odvolání z rozsudku chrudimského soudu nešlo nadále ke Starému Městu pražskému, ale k nově zřízenému královskému soudu v Praze. Chrudim neměla peníze ani na školu ani na špitály.²⁰ Mimo jiné byl konfiskován rozsáhlý pozemkový majetek, k obnově původního stavu již nikdy nedošlo.²¹

Nejtěžší ránu pak zasadila třicetiletá válka s četnými pobyty vlastních i cizích vojsk. Doba neznala dosud kasárny a tak ubytování i stravování vojska zajišťovalo městské obyvatelstvo, které muselo vojsku dodat předepsané množství masa, chleba a piva a poskytnout světnici k ubytování.²²

Alespoň nějaké pozitivum v oblasti ekonomiky toto období přece jen přineslo. V souvislosti s pobytem švédských vojáků v roce 1648 došlo k událostem kolem obrazu svatého Salvátora, na jejichž základě byl obraz roku 1675 prohlášen za zázračný.²³ Do Chrudimi začaly přicházet početné výpravy poutníků, které přinášely městu zisky. Od 17. století se Chrudim stala krajským městem a zůstala jím až do poloviny 19. století.²⁴

Až do novověku existovala doprava osob a nákladu pouze pěšky, na koni nebo na voze. Počátky organizované dopravy lze klást do 18. století, kdy v roce 1750 zřídila císařská pošta pro dopravu zásilek a osob poštovní vozy, jezdící podle stanoveného jízdního řádu. Ještě téhož roku byla nařízením Marie Terezie zřízena poštovní trasa Čáslav - Chrudim - Pardubice.²⁵ Silniční síť se postupně dále rozšiřovala. Na počátku 19. století byla už Chrudim spojena silnicemi se všemi většími městy.²⁶

Na konci 18. století vznikly ve městě první manufaktury, průmyslová výroba se však rozvíjela pomalu, základ hospodářství měst a jeho obyvatel tvořilo hluboko do 19. století zemědělství.²⁷

²⁰CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 21. Bez evidenčního čísla.

²¹FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 14. ISBN 80-86699-17-X.

²²CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 21. Bez evidenčního čísla.

²³Podle legendy si švédští vojáci v době Třicetileté války krátili čas hrou v kostky, právě o zmíněný obraz Když všem padla shodná čísla, jeden z vojáků obraz ze vzteku probodl dýkou. Další po obrazu mrštil konvicí. V místech ran se z obrazu náhle, začala téct krev.

²⁴CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 21. Bez evidenčního čísla.

²⁵KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim – vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005, s. 33. ISBN 80-903481-4-9.

²⁶CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 22. Bez evidenčního čísla.

²⁷FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 14. ISBN 80-86699-17-X.

Ještě déle se udržel způsob prodeje v malých, tmavých obchůdcích s omezeným výběrem zboží. Možnost k prodeji a nákupu výrobků dávaly rovněž tradiční trhy a jarmarky. Postupně Chrudim obdržela právo pořádat pět výročních trhů, osm dobytčích a koňských trhů ročně. Koňské trhy byly až do 20. století zcela ojedinělou chrudimskou raritou a účastnily se jich až tisíce kusů zvířat.²⁸

Převratné události roku 1848 přinesly novou správní organizaci. Při ní přišla Chrudim o krajský úřad, který byl spolu s krajskou vládou přeložen do Pardubic a o kriminální soud, který byl jako soud krajinský zřízen ve Vysokém Mýtě. Obojí se vrátilo do Chrudimi roku 1855. Po zrušení krajského zřízení bylo ustaveno v Chrudimi okresní hejtmanství. Po roce 1848 se ve většině českých měst rychle rozvíjel průmysl a obchod.²⁹ To však neplatilo pro Chrudim. V polovině 19. století byla poklidným městem bez železničního spojení. Chrudimští radní totiž odmítli stavbu železnice. Ta pak byla postavena v Pardubicích, které od roku 1845 ležely na významné trati Praha - Olomouc. Od té doby začal jejich rychlý rozvoj a Chrudim začala zaostávat za Pardubicemi hospodářsky i počtem obyvatel. Železnice byla zřízena v Chrudimi až v roce 1871.³⁰

Přestože se Chrudim v 19. století nestala velkým průmyslovým městem, vznikly zde nejméně dva podniky, jejichž význam dlouhodobě přesahoval hranice regionu: Wiesnerova strojírna, které vyráběla váhy, lanovky a Popperova továrna na obuv, svého času jedna z největších v Rakousku-Uhersku a později i v Československu.³¹

Rovněž textilní výroba měla v Chrudimi tradici. Například kolem roku 1400 pracovalo v Chrudimi na 150 soukeníků a chrudimské sukno mělo svůj zvuk i v zahraničí. Soukenictví, koželužství a jirchářství dominovalo až do 60. let 19. století, kdy byla tato řemesla zlikvidována tovární konkurencí.³²

Ve stavebnictví měl od druhé poloviny 19. století mimořádné postavení v Chrudimi podnik Františka Schmoranze (1814-1902), architekta a stavitele v jedné osobě. Od roku 1844 zastával funkci chrudimského městského stavitele a významně poznamenal tvář města. Jako pracovník památkové péče zasáhl do podoby všech chrudimských kostelů i staveb.³³

²⁸FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 15. ISBN 80-86699-17-X.

²⁹CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991, s. 22. Bez evidenčního čísla.

³⁰Tamtéž, s. 22.

³¹FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 16. ISBN 80-86699-17-X.

³²Tamtéž, s. 19.

³³Tamtož, s. 21.

Jak už jsem se zmínila, zemědělství představovalo zdroj obživy pro většinu obyvatel Chrudimi až do druhé poloviny 19. století. K významným potravinářským podnikům patřily mlýny. K jejich zrušení došlo ve 20. století v důsledku klesající rentability.³⁴ Dalším velkým potravinářským podnikem v Chrudimi byl cukrovar založený roku 1867 jako akciová společnost. O rok později byl založen pivovar, jehož pivo se dováželo až do Hamburku. Chrudimský pivovar byl v roce 1928 prodán pardubickému akciovému pivovaru.³⁵

Chrudim se snažila prosadit v 18. a 19. století v několika oblastech. V letech 1784-1787 se radní marně snažili o přestěhování biskupství z Hradce Králové do Chrudimi. Ekonomický prospěch měla Chrudim přinést univerzita nebo zřízení obchodní živnostenské komory pro východní Čechy se sídlem v Chrudimi. Ani jeden z těchto projektů se nepodařilo uskutečnit.³⁶

V Chrudimi se naopak dařilo vzdělávání a kultuře. Byla zde založena hospodářská škola (1862), obchodní akademie (1882), průmyslová škola pro zpracování dřeva (1882), hospodyňská škola (1887).³⁷ Mezi dalšími vzniklými školami byla například zahradnická škola, soukromý ženský učitelský ústav, městské lyceum, státní vyšivačská škola. Pro velké množství škol a vzdělávacích institucí byla Chrudim v 19. století často nazývána „Athénami východních Čech“.³⁸

³⁴FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 23. ISBN 80-86699-17-X.

³⁵Tamtéž, s. 25.

³⁶Tamtéž, s. 25.

³⁷Tamtéž, s. 25.

³⁸Tamtéž, s. 15.

2. Vývoj školství od středověku do počátku 20. století

Ve středověku se školy nazývaly podle toho, na kterém místě se nacházely. Například kapitulní při chrámech, klášterní při kláštorech nebo farní při farách. Tyto školy připravovaly své žáky pro mnišské nebo kněžské postavení a byly pod dohledem církve. Ve 12.-13. století, kdy docházelo k zakládání měst, se začalo rozvíjet školství. Začínají se objevovat školy zřizované městem - tzv. městské školy. V Chrudimi byla první škola tohoto typu zřízena ve 13. století. Tyto školy měly tři stupně. Na nejnižším stupni, který navštěvovaly děti ve věku šesti nebo sedmi let, se vyučovalo čtení, psaní a jednoduchá matematika. Docházka nebyla povinná, a proto byla také hodně nepravidelná. V dalším stupni se děti učily latinu, zejména její gramatiku. V nejvyšším stupni byla pozornost věnována filozofii a prohlubování znalostí latiny. Po absolvování třetího stupně městské školy žáci pokračovali ve studiu na univerzitách, kterých bylo málo, u nás byla první univerzita založená 1348 v Praze.³⁹ Jen velmi málo českých měst mělo úplnou městskou školu o všech třech stupních. Mezi tyto města patřila Chrudim. Vedle městských škol se zde nacházely také školy elementární, ve kterých se vyučovalo rodným jazykem.⁴⁰

Za předchůdce novodobé světské školy je považován Martin Luther. Obracel se k městským radám v Německu s tím, aby byly zakládány školy pro chlapce i dívky ve městech i na venkově. Prosazoval pravidelnou docházku. V českém školství v tomto období reformy probíhaly, ale ke změně situace ve školství nevedly. To bylo střídavě pod pravomocí církve a státu. Nemělo jednotné osnovy, jednotný výchovný záměr, ani dostatek kvalifikovaných učitelů.⁴¹

Změna k lepšímu v organizaci a zabezpečení škol, v přípravě budoucích pedagogů je spojena až s vládou Marie Terezie. Období jejího panování lze označit za počátek moderního školství v rakouské monarchii. Panovnice si přivzala k provedení nutných reforem ve školství nejlepší odborníky, někdy i ze zahraničí. Vybudování obecného školství bylo spojeno se jménem zaháňského opata Jana Ignáce Felbigera. Nový organizační statut pro gymnázia připravil P. Gratian Marx. Na rozšíření a úpravách vyššího odborného školství se podílel hrabě Václav Antonín Kounic.⁴²

³⁹ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha, 1983, s. 24-26.

⁴⁰FLORIÁN, Čeněk. *Z vývoje škol na Chrudimsku*, Praha, 1947, s. 4.

⁴¹Tamtéž, s. 5.

⁴²VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 15-23. ISBN 978-80-200-2533-3.

Už tehdy si tento významný politik uvědomoval potřebu specializovaných učilišť v souvislosti se změnami v průmyslu a obchodu. Gerhard von Sweten věnoval svou reformní činnost univerzitám ve Vídni a Praze. Jak je vidět, reformy se týkaly všech stupňů škol. Navenek byly změny ve školství přijaty klidně. To ovšem neznamenalo, že všichni reformy školství vítali.⁴³

V nové škole se nepočítalo s češtinou jako vyučovacím jazykem, ale ani jako předmětem studia. To vyvolávalo nespokojenost českých vlastenců. Spokojena nebyla ani vrchnost, která nyní musela více přispívat na financování škol. Církev zase částečně ztratila svůj vliv na výchovu mládeže. Ani rodiče nebyli z nových opatření nadšeni.⁴⁴ V chudých rodinách znamenala školní docházka dítěte ztrátu pracovní síly a ekonomické oslabení rodiny. Proto se rodiče snažili nařízení povinné docházky různě obcházet a děti do školy neposílat. Někdy využívali úlevy, které umožňoval tereziánský školský patent pro sirotky a děti v námezdním pracovním poměru. Učitelé na venkově znali rodinné poměry svých žáků a tak často omlouvali absenci také z jiných důvodů, než které uváděl zákon. Povinnost postarat se o vzdělání svého dítěte rychleji pochopili lidé ve městech než na venkově, lidé bohatší, než chudí. Přes snahu úřadů, učitelů a farářů trval boj o pravidelnou docházku všech dětí od 6 do 12 let až do konce první poloviny 19. století.⁴⁵

Na reformní činnost Marie Terezie navázal její syn Josef II. Za jeho vlády se ještě zesílily germanizační tendence v českém školství. Podle jeho nařízení neměl být na gymnázia přijat nikdo bez dostatečné znalosti německého jazyka. Němčina se stala na gymnáziích vyučovacím jazykem ve všech předmětech. Josef II. vyzýval pedagogy, aby se důsledně při výkladu drželi učebnic a zbytečně žákům a studentům nerozšiřovali učební látku a nepřetěžovali je. Odsuzoval učení nazpaměť. Dbal na upevnění docházky na školách.⁴⁶ Podle nařízení Josefa II. měli být nedbalí rodiče potrestáni. Bohatší platili dvojnásobné školné, chudí se účastnili veřejně prospěšných prací. Josef II. také usiloval o zlepšení kázně na školách bez používání tělesných trestů⁴⁷

⁴³VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 15-23. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁴⁴Tamtéž, s. 25.

⁴⁵LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010, s. 199. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁴⁶ŠAFRÁNEK, Jan. *Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svato-václavské*. Praha, 1898 s. 47-48.

⁴⁷LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010, s. 199. ISBN 978-80-246-1683-4.

Na gymnáziích byly za jeho vlády zcela odstraněny tělesné tresty. Jako kárné prostředky sloužily „černá kniha“ a „lavice hanby“. Do knihy jejíž desky byly černé, musel sám žák zapsat své provinění proti kázeňskému řádu. Mezi prohřešky patřil např: pozdní příchod do školy, nenošení pomůcek, vyrušování při hodině. Kdo byl dvakrát zapsán do „černé knihy“, musel sedět v „lavici hanby“. Ta byla černě natřená a postavená stranou od ostatních lavic. Naopak vzorné chování žáka a vytrvalá píle popř. jiný mimořádný čin byly odměněny zápisem do „knihy cti“ a možností sedět v „lavici cti“, která stála před ostatními lavicemi. Pokud žák nebyl alespoň třikrát zapsán v „knize cti“, nemohl postoupit do vyššího ročníku. V pololetí se „knihy cti“ a „hanby“ předkládaly řediteli školy. Z „knihy hanby“ museli žáci sami předčítat svá provinění. Poté byli veřejně ředitelem napomenuti a pokáráni.⁴⁸

Školské reformy Marie Terezie a Josefa II. i přes některé výhrady a nedostatky lze hodnotit pozitivně. Byla zavedena všeobecná školní povinnost, vytvořen jednotný systém obecné školy, zvýšila se úroveň vzdělávání učitelů, zlepšilo se jejich hmotné zabezpečení. Začala fungovat nakladatelství, která se zaměřovala na vydávání učebnic.⁴⁹

Počátky středního školství spadají do začátku 16. století. Na tehdejších středních školách studenti získávali znalosti latiny, řečtiny, hebrejštiny, případně základy pro studium na univerzitách. Zpočátku byly spojovány s obdobím reformace, o jejich vytváření se hodně zasloužil německý humanista Filip Melanchton, Lutherův spolupracovník. Díky němu vzniklo několik gymnázií, například v Magdeburgu (1524) nebo v Norimberku (1526). Melanchton je také považován za tvůrce vůbec prvního vzdělávacího programu pro gymnázia. Vytvořil totiž v roce 1528 pro kurfiřtství v Sasku školní řád – pozdější vzor pro ostatní školy.⁵⁰ Gymnázia si velmi brzy oblíbila katolická strana. Zejména jezuitský řád rychle pochopil, že škola tohoto charakteru by mohla být vhodnou přípravou pro duchovní činnost, ale také i účelný prostředek jak získat příznivce mezi nekatolíky. Podle jezuitského řádu pak vytvářely svoje střední školy také další řády, především piaristé, benediktini nebo františkáni.⁵¹

⁴⁸ŠAFRÁNEK, Jan. *Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svato-václavské*. Praha, 1898 s. 47-48.

⁴⁹ŠAFRÁNEK, Jan. *Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svato-václavské*. Praha, 1898 s. 47-48.

⁵⁰ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada, *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha, 2004, s. 40. ISBN 80-7184-797-6.

⁵¹Tamtéž, s. 43.

V českých zemích se v 16. století souběžně vyskytovala gymnázia všech povolených i pouze tolerovaných vyznání. To se však změnilo po porážce českého stavovského povstání, kdy nejvyšší vzdělání poskytovala pouze gymnázia některých katolických řádů. Nejvíce jich vlastnili jezuité, kteří zde založili v roce 1556 svou první školu, pražské Klementinum.⁵²

Největšího rozmachu dosáhlo jezuitské školství v první polovině 17. století. V té době začalo jezuitských škol velmi přibývat. Ve druhé polovině 17. století zakládali své střední školy také piaristé. Vyučování na řádových gymnáziích bylo zcela v rukou řádů. Nevyučovali zde profesionální pedagogové, ale členové řádu. Učební osnovu měly všechny řády podobnou, největší důraz se kladl na vyučování latiny a řečtiny. Teprve až koncem 17. století se začaly pozvolna na gymnáziích objevovat přírodní vědy.⁵³

Střední školství v 18. století bylo pod vlivem reforem Marie Terezie a Josefa II. Reorganizace středního školství probíhala na základě reformy G. Marxe. Gymnázia se stala pětitřídními, důraz byl stále kladen na výuku latiny, z 18 vyučovacích hodin týdně bylo 9-11 věnováno latině. Dále se vyučovala němčina, dějepisu, reálie a matematika. Byl zrušen jezuitský řád, který byl hlavním zřizovatelem gymnázií.⁵⁴ V důsledku jeho zrušení došlo ke snížení počtu gymnázií v Čechách a na Moravě. Navíc byly státem zavedeny těžké přijímací zkoušky, které ztěžovaly přístup ke studiu na gymnáziu. Josef II. zrušil dosud bezplatné studium, studenti museli platit poměrně vysoké školné.⁵⁵

Města, kde byla gymnázia rušena, dělala vše pro to, aby došlo k jejich obnovení. Existence gymnázií byla výhodná ekonomicky a také zvyšovala prestiž města. Petice s žádostí o obnovení gymnázií byly na císařském dvoře téměř na denním pořádku. Požadavek na zvýšení počtu gymnázií podporovala také šlechta a církev. Omezování sítě středních škol se totiž projevilo kromě snížení počtu studentů také nedostatkem nových kněží, středoškolských učitelů, právníků a lékařů.⁵⁶

⁵²ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 13. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

⁵³ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada, *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha, 2004, s. 43. ISBN 80-7184-797-6.

⁵⁴LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010, s. 203-204. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁵⁵ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 13. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

⁵⁶Tamtéž, s. 13.

V roce 1802 byl vydán souhlas se zakládáním nových gymnázií a obnovením těch, které byly zrušeny. O tři roky později byla vydána první větší reforma pro gymnázia, byl zaveden nový studijní řád. Gymnázium se stalo šestitřídním. Prefekt František Inocenc Lang poprvé přišel s myšlenkou odborného vzdělávání profesorů. Každý středoškolský profesor se měl orientovat pouze na konkrétní předměty, které měl vyučovat ve všech třídách. Na to aby se tato změna prosadila, však bylo ještě brzy. Hlavním problémem byl nedostatek odborných učitelů. A tak byl v roce 1818 znovu obnoven systém třídních profesorů. Ti ve své třídě vyučovali všechny předměty a se třídou postupovali do vyšších ročníků.⁵⁷

Jednou z dalších reforem středního školství byl jazykový dekret vydaný v roce 1816. Nařizoval, aby na gymnáziích s převahou Čechů učili pouze profesori ovládající český jazyk. Studenti se měli na těchto školách učit překládat z cizích jazyků do češtiny a sestavovat české písemnosti. Ve druhé čtvrtině století se čím dál více ukazovalo, že střední školství je nedostačující vzhledem k nárokům, které na ně kladly změny ve společnosti. Volání po změnách ve školství bylo stále častější. Důsledkem toho byly dlouhé a nekonečné diskuze o reformě středního školství.⁵⁸

Skutečné změny přinesl až revoluční rok 1848, který kromě jiného ovlivnil také školství. Dosavadní studijní dvorská komise byla nahrazena ministerstvem kultu a vyučování. Současně vešla v platnost nová reforma profesora filozofie pražské univerzity Franze Seraphina Exnera. Na jeho žádost byl do Vídně v roce 1849 pozván německý gymnaziální profesor Hermann Bonitz, který měl již zkušenost s reformováním školství v Prusku. Vytvořili spolu reformu, která podle nich dostala název Bonitz-Exnerova. Díky spolupráci těchto dvou profesorů vznikl dokument zvaný „*Nástin organizace gymnázií a reálných škol v Rakousku*“. Zveřejněn a potvrzen byl v září 1849 a týkal se všech stupňů a typů škol a forem vzdělávání.⁵⁹

„*Nástin*“ přinesl řadu změn v organizaci školství. Více se posílila role státu, naproti tomu byl omezen dříve převládající vliv církve. Vzrostl vliv ředitele a pedagogického sboru. Výrazně se změnila organizační struktura na gymnáziích, studium na nich bylo prodlouženo o dva roky. K jejich dřívějším šesti třídám byly připojeny bývalé „přípravky“ na vysoké školy.⁶⁰

⁵⁷ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 54. ISBN 978- 80- 7277- 163-9.

⁵⁸Tamtéž, s. 15.

⁵⁹ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*, Praha, 2004 s. 40. ISBN 80- 7184-797-6.

⁶⁰Tamtéž s. 72.

Dále se gymnázia rozdělila na dva stupně nezávislé na sobě - na nižší a vyšší gymnázium. Nově byla zavedena závěrečná a státem kontrolovaná zkouška – maturita. Změnily se učební osnovy, omezilo se vyučování klasických jazyků – latiny a řečtiny, naopak byla posílena výuka společensko-vědních a přírodovědných předmětů.⁶¹

Změny neminuly ani pedagogy. Díky „*Nástinu*“ se definitivně prosadil systém odborných učitelů na středních školách. Ti měli absolvovat studium na nově zřízených tříletých filozofických fakultách. „*Nástin*“ se netýkal pouze gymnázií. Mezi střední školy se začala řadit také reálka, která měla poskytovat odborné vzdělání se zaměřením na technické profese. Byla šestiletá a první reálky byly v Evropě zakládány od počátku 18. století.⁶² V Habsburské monarchii vznikla první reálka v roce 1770 ve Vídni.⁶³

Bachův absolutismus v 50. letech 19. století znamenal krok zpět a to nejenom ve školství. Po jeho pádu v 60. letech se situace uklidnila. Roku 1868 byl vyhlášen říšský zákon, který se zabýval postavením školy vůči církvi. Tímto zákonem došlo k rychlému zesvětštění zbývajících řádových gymnázií, vyučovat zde mohli pouze státem zkoušení profesori. Téhož roku došlo také k reformování reálek. Studium se stalo sedmitřídním a bylo rozdělené do dvou stupňů, nižšího čtyřletého a vyššího tříletého. Stejně jako gymnázia poskytovaly všeobecné vzdělání. Byly zakončeny maturitou a jejich hlavním cílem byla příprava pro studium na technických školách. Charakterem výuky se přiblížily ke gymnáziím. V 70. letech 19. století se zvýšil počet jak gymnázií, tak i reálek. Vznikaly na náklad obcí, které teprve dodatečně jednaly o jejich převzetí státem. Změnilo se společenské postavení středoškolských profesorů, kteří byli zařazeni v roce 1873 mezi státní úředníky.⁶⁴

Další změny přinesla do rakouského středního školství v roce 1908 reforma ministra kultu a vyučování Gustava Marcheta.⁶² Byla vydána celá řada nařízení a předpisů vedoucích ke zjednodušení maturitních zkoušek - omezil se jejich rozsah, zmírnily se písemné i ústní zkoušky. Maturitu bylo možno získat i při neúspěchu v jednom předmětu. Došlo také ke zrovnoprávnění maturit na odborných školách s maturitami na gymnáziích⁶⁵

⁶¹ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*, Praha, 2004 s. 72. ISBN 80-7184-797-6.

⁶²ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 18. ISBN 978- 80- 7277-163.

⁶³LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010, s. 203-204. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁶⁴KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Havlíčkův Brod, 2008, s. 96. ISBN 978-80-247-2429-4.

⁶⁵ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 18. ISBN 978- 80- 7277-163.

Maturity na všech středních školách, byť s určitými doplňujícími zkouškami, nyní opravňovaly jejich absolventy ke studiu na vysokých školách. Nutno podotknout, že ne na všech středních odborných školách se maturitní zkoušky konaly. Situace ohledně maturitních zkoušek se sjednotila až po vzniku Československa v roce 1918.⁶³ Marchetova reforma rozšířila síť středních škol o osmitřídí reálné gymnázium. Byla to kombinace obou dosud existujících středních škol – gymnázia a reálky.⁶⁶

Rychlý rozvoj průmyslu a zemědělství způsobil, že dosavadní gymnázia přestala vyhovovat nárokům na odbornou přípravu středoškolské úrovně.⁶⁷ Stále více bylo potřeba věnovat pozornost odbornému školství. Ve 30. a 40. letech 19. století se organizace odborné výuky ujaly kromě státu a církve další instituce, např. Jednota k povzbuzení průmyslu v Čechách.⁶⁸

K velkému rozmachu nižšího a středního školství došlo v 60. a 70. letech 19. století. Ze strany obchodních komor, městských rad byla snaha zajistit potřebné kvalifikované odborníky. Od roku 1882 mělo na starosti odborné školství ministerstvo školství a vyučování. Snahou ministerstva bylo sjednotit obsah a cíle výuky podle typů škol a jejich zaměření. Vznikly tři typy tzv. učilišť. Školy řemeslnické a průmyslové připravovaly budoucí řemeslníky a podnikatele ve strojní, textilní a stavební výrobě, obchodní akademie a obchodní školy vzdělávaly budoucí kupce, obchodníky, úředníky. Rolnické školy umožňovaly vzdělání především pro obyvatele venkova. Podle náročnosti a délky studia se školy dělily na nižší, střední a vyšší.⁶⁹

Úroveň škol byla různá, ale postupně se zlepšovala. Zejména to lze říci o středních školách, které získávaly koncem 19. století stále větší popularitu. A tak se ve městech začaly objevovat školy průmyslové, rolnické, lesnické a obchodní akademie. Byly podporovány místními průmyslovými podniky a různými nadacemi, zpravidla navazovaly na měšťanské školy nebo nižší střední školy.⁷⁰

⁶⁶ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 18. ISBN 978- 80- 7277-163.

⁶⁷Tamtéž, s. 13.

⁶⁸VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rakoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 91-92. ISBN 978-80-200-2533-3.

⁶⁹Tamtéž, s. 91-92.

⁷⁰SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha, 1987, s. 169.

V Chrudimi k nejvýznamnějším školám patřily hospodářská škola, hospodyňská škola, průmyslová škola pro zpracování dřeva a obchodní akademie. Hospodářská škola poskytovala potřebné teoretické a praktické znalosti o zemědělství. Hospodyňská škola byla určena dívkám, které studiem na této škole získaly všeobecné vzdělání, ale také poznatky v oblasti rodinné výchovy a zemědělství. Průmyslová škola pro zpracování dřeva vyráběla nábytek na zakázku, její umělecké zpracování dřeva mělo velký úspěch, nábytek byl vyráběn například pro knížecí rod Auersperků, kteří měli sídlo ve Slatiňanech. Obchodní akademie připravovala budoucí obchodníky, účetní a úředníky v průmyslových závodech a bankách.⁷¹

⁷¹FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004, s. 15. ISBN 80-86699-17-X.

3. Počátky obchodního školství

Ekonomické vědy se v Rakousku vyučovaly od roku 1762. Byly určeny úředníkům státní správy ve Vídni. Vyučovalo se účetnictví a kupecké obory. V roce 1769 byl založen Státní ústav pro vzdělávání ke kupeckému povolání ve Vídni, o rok později byl přejmenován na c.k. reálnou obchodní akademii. Postupně pak byly zřizovány různé polytechnické ústavy, reálné školy, které poskytovaly vyšší obchodní a finanční vzdělání.⁷²

V Praze se od roku 1849 vytvořil při obchodním představenstvu výbor, jehož úkolem bylo získat peněžní prostředky pro vznik obchodního učiliště, kde by se vyučovalo ve všední dny a v neděli. Mezi obchodníky a továrníky byla vypsána sbírka na zřízení školy. Vybraná částka však postačovala pouze na zřízení nedělní školy, která byla nazvána Nedělní škola pro učně obchodní. Ve sbírce peněz se pokračovalo, v roce 1855 byla vybrána dostatečná částka k tomu, aby o rok později byla otevřena tříletá Vyšší obchodní škola v Praze.⁷³

Po deseti letech trvání školy se změnil její název na Pražskou obchodní akademii. Při akademii byly zřízeny večerní kurzy se zaměřením na poštovní, telegrafní a železniční obory. Bylo učiněno několik pokusů, aby výuka na obchodní akademii probíhala nejen v němčině, ale i v češtině.⁷⁴

V roce 1863 požádali studenti akademie, aby výuka nadále probíhala dvojjazyčně – tedy v německém a českém jazyce. Jejich žádost byla zamítnuta. O několik let později přišel s tímž požadavkem pražský obchodní spolek Merkur. Ani této žádosti nebylo vyhověno. Správní rada své rozhodnutí zdůvodnila tím, že většina studentů akademie je německé národnosti a že řada českých studentů si přeje výuku v německém jazyce, aby se v něm zdokonalili. Toto vyjádření skutečně odpovídalo tehdejší situaci. V důsledku historického vývoje se v první polovině 19. století sociální složení německého a českého obyvatelstva na našem území podstatně lišilo.⁷⁵

V německé společnosti existovala početná vrstva měšťanstva, která se postupně přetvořila na obchodní, peněžní a průmyslovou buržoazii. Pod vlivem germanizace školství, kultury a úřadů byli mezi německou inteligencí také čeští vzdělanci. Poněmčovalo se rovněž české měšťanstvo.⁷⁶

⁷²NEFE Ivan. *Vznik českého středního ekonomického školství po dovršení průmyslové revoluce*, Praha, 1988, s. 124.

⁷³Tamtéž, s. 125.

⁷⁴Tamtéž, s. 126.

⁷⁵Tamtéž, s. 130.

⁷⁶Tamtéž, s. 128.

V 60. letech 19. století se v Čechách začala vytvářet česká buržoazie a maloburžoazie. Sítil vliv české inteligence, která si uvědomovala, že pokud chce český národ uhájít svou existenci, musí být dostatečně ekonomicky silný. A k tomu byly potřeba české střední odborné školy, které by vychovávaly kvalitně připravené české odborníky.⁷⁷

Nastal rozmach obchodní vědy, byly vydávány první české ekonomicky zaměřené publikace. Jedním z těch, kteří je psali, byl Jan Skřivan. Měl velkou zásluhu na vzniku české odborné terminologie v účetnictví a kupeckých počtech. Založil svůj ústav, kde sám vyučoval. Probíhala zde odborná výuka budoucích obchodníků v českém jazyce. V pozdějších letech přestal ústav svou kapacitou a zaměřením vyhovovat. V roce 1870 jednatel spolku Merkur Jan Otto podal návrh na zřízení české obchodní akademie. Po schválení učebních osnov, vyřešení organizačních záležitostí a získání dostatečné finanční částky byla Československá akademie obchodní roku 1872 slavnostně otevřena.⁷⁸

Už od začátku své existence byla podporována bankami, záložnami a průmyslovými podniky. Nově vzniklý ústav získával peněžní prostředky také od státu. Např. v roce 1874 ministr obchodu poskytl škole 2000 zlatých na rozšíření sbírek a učebních pomůcek. Počet studujících se postupně zvyšoval, brzy prostory původní budovy přestaly stačit. Stavba nové budovy byla zahájena v říjnu 1891 a už v červenci 1892 byla budova dostavěna.⁷⁹ Postupně vznikly další obchodní akademie - v Chrudimi 1882, v Plzni 1886, v Mělníku 1894, v Hradci Králové 1895. Kromě obchodních akademií patřily do kategorie obchodních škol také kupecké pokračovací školy a dvoutřídní obchodní školy.⁸⁰

3.1. Pokračovací kupecké školy

K nejstarším pokračovacím kupeckým školám patřila škola v Liberci z roku 1854, v Karlíně (1866), Děčíně (1871), v Litoměřicích (1872), v Novém Bydžově (1875), v Mostě (1875), v Chebu (1879) a v Chrudimi (1882).⁸¹ Další kupecké školy vznikaly po roce 1883, kdy byly pevně stanoveny zásady pro organizaci a dotaci tohoto typu škol.⁸²

⁷⁷ NEFE Ivan. *Vznik českého středního ekonomického školství po dovršení průmyslové revoluce*, Praha, 1988, s. 128.

⁷⁸ Tamtéž, s. 129-130.

⁷⁹ Tamtéž, s. 138.

⁸⁰ Tamtéž, s. 139.

⁸¹ AUERHAN, Jan. *Česká politika*, díl 5., Praha, 1913, s. 879.

⁸² Tamtéž, s. 880.

Pokud to bylo možné, byly nově vzniklé kupecké školy připojeny k obchodním akademiím nebo dvouletým obchodním školám. Každá kupecká škola měla svůj školní výbor, vlastní správu a vlastní učitele. V těchto školách probíhala výuka nejprve v neděli odpoledne, popřípadě v některý všední den ve večerních hodinách. Školy s odpolední výukou byly výjimkou. Docházka žáků byla špatná.⁸³

První učební osnova pro pokračovací školy se vztahuje k roku 1889. Bylo tehdy stanoveno vyučování v rozsahu 6-8 hodin týdně. Od roku 1897 byla stanovena povinná docházka pro kupecké školy. V roce 1910 pak byla ministerským výnosem vydána nová učební osnova s tříletým studiem a osmi vyučovacími hodinami týdně. Postupně vymizelo nedělní a večerní vyučování, které bylo neefektivní.⁸⁴

I přes výše uvedená opatření problémy s nepravidelnou a špatnou docházkou přetrvávaly i nadále. Kupecké školy se potýkaly s chabými vstupními znalostmi některých učňů. Týdenní počet vyučovacích hodin byl naprosto nedostačující. Nebylo to jednoduché ani s kupci, u kterých učni pracovali. Aby se vyhnuli povinnosti posílat učně do školy, často prohlašovali učně za vyučené ještě před vypršením učební lhůty. V době, kdy měl být učeň ve škole, musel pracovat v obchodě. Někdy byla spojena docházka do školy s roznášením zásilek.⁸⁵

Když počet kupeckých škol vzrostl, vznikl další problém – nedostatek učitelů pro obchodní předměty. V roce 1899 se poprvé konal v Praze prázdninový kurz, kde se učitelé obecných a měšťanských škol seznámili s odbornými předměty, které se vyučovaly na pokračovacích obchodních školách. Od roku 1908 se podobné kurzy konaly o prázdninách na českých státních obchodních akademiích. Výuka byla intenzivní s 36 hodinami týdně po dobu čtyř až šesti týdnů. Kurz byl ukončen zkouškou, absolventi obdrželi vysvědčení a mohli učit na pokračovacích kupeckých školách.⁸⁶

3.2. Dvoutřídní obchodní školy

První dvoutřídní školy byly zakládány soukromými osobami, později vznikaly z iniciativy různých organizací, především obchodních komor. Zatímco vyšší obchodní školy připravovaly studenty pro práci v bankách, pojišťovnách, kancelářích, dvoutřídní obchodní školy se měly zaměřit na přípravu budoucích samostatných obchodníků.⁸⁷

⁸³AUERHAN, Jan. *Česká politika*, díl 5., Praha, 1913, s. 880.

⁸⁴Tamtéž, s. 881.

⁸⁵Tamtéž, s. 881-82.

⁸⁶Tamtéž, s. 883.

⁸⁷Tamtéž, s. 884.

Jejich cílem bylo zvýšit úroveň přípravy budoucích obchodníků. Dosavadní příprava pro budoucí povolání spočívala ve vyučení se u kupců. Mezi vyučenými bylo jen málo kvalitních obchodníků.⁸⁸ Ale dvoutřídní obchodní školy neměly jednoduchou pozici. Veřejnost dávala jednoznačně přednost trojtřídním vyšším obchodním školám s právem jednoroční vojenské služby před dvoutřídní obchodní školou s tříletou vojenskou službou. Nemajetní rodiče posílali své děti přímo do praxe. Pokud už studenti dvouletou obchodní školu dokončili, chtěli raději pracovat v kanceláři než v obchodě. Protože o dvoutřídní obchodní školy nebyl velký zájem, musely přijímat studenty se slabými znalostmi. Ti, kteří byli pro špatný prospěch vyloučení z obchodní akademie, se stávali studenty těchto škol.⁸⁹

Dvoutřídních obchodních škol začalo přibývat ke konci 19. století spolu se zvyšující se poptávkou po absolventech obchodních škol. Vznikly školy v Ústí nad Labem (1889), Liberci (1886), Mělníku (1894), Kolíně (1897), Hořicích (1898).⁹⁰

Počet studentů na těchto školách nebyl velký. Aby se zvýšil zájem o školu, snižovalo se školné. Byla snaha školy zestátnovat. Roku 1910 byly vydány nové učební osnovy. Zvýšila se úroveň výuky odborných předmětů, jejich skladba byla taková, aby absolventi mohli pracovat nejen v obchodech, ale i v kancelářích, aby našli uplatnění jako stenografové, korespondenti, účetní.⁹¹ Obchodní školy se obsahem a rozsahem odborných předmětů přiblížily obchodním akademiím. Rozdíl zůstal ve výuce všeobecně vzdělávacích předmětů. Na obchodních akademiích jim byla věnována mnohem větší pozornost. Učitelé na obchodních školách museli mít dvouleté vysokoškolské vzdělání.⁹²

⁸⁸AUERHAN, Jan. *Česká politika*, díl 5., Praha, 1913, s. 884.

⁸⁹Tamtéž, s. 884.

⁹⁰Tamtéž, s. 886-87.

⁹¹Tamtéž, s. 889-890.

⁹²Tamtéž, s. 891.

4. Historie a vývoj Obchodní akademie v Chrudimi

Chrudim měla v 19. století pověst studentského města a chtěla svoji pozici střediska škol ještě posílit. Jednalo se o založení odborné školy pro zpracování dřeva a při ní měl být otevřen obchodní kurz. Ten ale nebyl povolen, protože ministerstvo kultu a vyučování bylo proti slučování obchodního vyučování s průmyslovým.⁹³ Později byla snaha založit městskou obchodní školu, ale protože se otevírala moderně koncipovaná obchodní akademie v Linci, převládla názor založit v Chrudimi školu právě tohoto typu. Dne 20. září 1882 městské zastupitelstvo odsouhlasilo založení nové školy. Obrátilo se na ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni s žádostí o souhlas. Ten byl udělen 30. září 1882. Již 16. listopadu 1882 byla škola slavnostně otevřena a o dva dny později začalo vyučování.⁹⁴

O této události, psal tehdejší tisk. V Chrudimských novinách z 18. 11. 1882 si mohli čtenáři přečíst následující zprávu, kterou jsem doslova citovala. „*Obchodní akademie v Chrudimi byla dne 16. t. m. slavnostně otevřena. Po odbytých slavných službách božích v hlavním chrámu Páně, které sloužil důst. pan děkan Dr. Umlauf, shromáždili se posluchači akademie a sbor učitelský s četnými jinými hodnostáři v prozatimných učebných místnostech v budově průmyslové školy. Pan purkmistr Dr. Machek oslovil přítomného zástupce vlády c.k. místodrž. Radu p. Töplyho. Děkuje vys.vládě a zejména pak ministru vyučování bar. Conradovi a odbornému radovi v témž ministerstvě p. Dru Lindovi za nevšední ochotu, s jakou se zřízení obchodní akademie v Chrudimi ve vládních kruzích potkalo, a obrátiv se k posluchačům akademie přivedl jim na paměť dobrodiní, jakého se dostalo celým východním Čechám a zejména synům města tohoto a všem, kdož na dráhu obchodu vstoupiti míní zřízením druhé obchodní akademie v Čechách se sídlem v Chrudimi, a napomínal je, aby osvojíce si pilnosti a vytrvalosti učelišti tomto potřebných vědomostí, stali se z nich pak obchodníci vzdělaní a řádní, jakých národ náš má za potřebí.*“⁹⁵

V prosinci téhož roku byl při obchodní akademii otevřen zvláštní obchodní kurz a pokračovací kupecká škola. O kurz byl velký zájem, méně zájemců bylo o pokračovací kupeckou školu. Ta prošla ve svém vývoji řadou změn. Během trvání školy se šestkrát změnila délka studia – z dvouleté na tříletou a naopak. Až do roku 1904 probíhalo vyučování večer, efektivita výuky byla velmi malá.⁹⁶

⁹³SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 110 let obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1992, s. 26.

⁹⁵cit. Chrudimské noviny, Chrudim, 1882, č. 46.

⁹⁶SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1907, s. 8.

V roce 1904 bylo vyučování přeloženo do odpoledních hodin a kvalita výuky se tím značně zlepšila. Pokračovací kupecká škola měnila několikrát svůj název, až do roku 1934 se nazývala kupecká škola pokračovací, později byla přejmenována na odbornou školu pokračovací pro živnosti obchodní a konečně od roku 1941 byla živnostenskou školou obchodní. Od roku 1945 pak byla škola samostatná, zcela nezávislá na obchodní akademii.⁹⁷

Prvním ředitelem tříleté městské obchodní akademie se stal Quido Teissler. Do prvního ročníku se přihlásilo 40 studentů, ti se pak učili tyto předměty: český, německý a francouzský jazyk povinně, dobrovolně také anglický a ruský, dále zeměpis, dějepis, geometrii, korespondenci, nauku o zboží, účetnictví, národní hospodářství, zákonodárství obchodní a živnostní, krasopis a nepovinně těsnopis.⁹⁸

Náboženství se na škole nevyučovalo, byl ale kladen důraz na to, aby se studenti katolického vyznání, kterých byla vždy převážná většina, účastnili náboženských obřadů. Každou neděli navštěvovali mše, kromě toho chodívali jednou za rok o Velikonocích ke zpovědi a k přijímání. Účastnili se také církevní slavnosti Božího těla.⁹⁹

Organizace školního roku na obchodní akademii byla podobná jako na gymnáziích a ostatních středních školách. Opravné zkoušky se konaly na začátku září, pak proběhly přijímací zkoušky - většinou v polovině září, hned vzápětí byl zahájen školní rok. Ten byl rozdělen do dvou pololetí, na konci každého z nich dostávali studenti vysvědčení tak jako dnes. Vyučování probíhalo šest dnů v týdnu, dopoledne i odpoledne. První vyučovací hodina začínala v 8,00 hodin, ve 12,00 hodin byla polední přestávka.¹⁰⁰

Mezi jednotlivými předměty byly krátké přestávky, hlavní přestávka byla v 10,00 hodin. O tom jak studenti obchodní akademie trávili přestávky, jsem nenašla žádnou informaci. Ale zjistila jsem, že na některých gymnáziích a středních školách během hlavní přestávky prodával školník párky s křupanými rohlíky. Těžko lze uvěřit tomu, že se starší studenti, zejména maturanti během přestávky někdy vypravili na skleničku vína nebo něčeho ostřejšího.¹⁰¹

⁹⁷SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1907, s. 8.

⁹⁸SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý almanach sjezdu absolventů pořádaného na oslavu 25 trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907, s. 13.

⁹⁹Tamtéž, s. 14.

¹⁰⁰SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 11.

¹⁰¹VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 232-234. ISBN 978-80-200-2533-3.

Alkohol měl posílit jejich paměť a schopnost rychleji reagovat na otázky profesorů. Někteří podnikaví obchodníci měli povoleno prodávat alkohol přímo ve škole a to nejen o velké přestávce, ale také před vyučováním nebo v době oběda. Profesori jinak velmi přísní, proti tomu překvapivě nic nenamítali. Naopak šli v tomto ohledu svým studentům příkladem. Během přestávek se mohli studenti také procházet po školní zahradě nebo dvoře.¹⁰²

Odpolední vyučování na OA probíhalo od 14,00 do 17,00 hodin. Ve středu a v sobotu se vyučovalo dopoledne, nepovinné předměty se vyučovaly od 16,00 do 17,00 hodin. Vytíženost studentů byla velká, profesori si to uvědomovali, a proto byly na rozvrhu hodin hlavní předměty dopoledne, odpoledne pak ty méně důležité. Maturitní zkoušky probíhaly v červnu (první maturitní zkoušky byly v roce 1885), od poloviny července měli studenti letní prázdniny.¹⁰³

Do druhé poloviny 19. století nebyl jednotný termín hlavních prázdnin ani jejich délka. Doba prázdnin vycházela z místních poměrů a na venkově se přizpůsobovala sezonním pracím. Většinou se zde vyhlášovalo čtrnáctidenní volno v době žní, volno bývalo také v době senosečí. Ve vinařských oblastech se nechodilo do školy tři týdny v době vinobraní. Výuka po zavedení všeobecné školní povinnosti začínala obvykle v listopadu a končila koncem září. Až v roce 1870 bylo ministerským nařízením stanoveno, že letní prázdniny mají být šestitýdenní od půlky července do půlky září. Později byla délka prázdnin ustanovena na osm týdnů a bylo určeno, aby ve větších městech na všech školách byly jednotné hlavní prázdniny. K úplnému sjednocení prázdninového volna došlo až na počátku 20. století. Další volno měli žáci při příležitosti svátků velikonočních (6 dní), svatodušních (1 den) o Dušičkách (1 den) a Vánocích (4 dny). Pololetní prázdniny trvaly týden, ale žáci a studenti neměli jarní prázdniny. Žáci židovského vyznání nechodili do školy v sobotu, kdy měli šábes. Pokud do školy šli, nebyli zkoušeni a nepsali testy.¹⁰⁴

Ale byly také další příležitosti, kdy se studenti neučili. Například v době oslav výročí narození nebo úmrtí významných osobností. Ve školním roce 1892/93 se konaly oslavy 100. výročí narození Josefa Ressela, chrudimského rodáka. Studenti se účastnili také smutných událostí, šlo o pohřby bývalých profesorů školy, spolužáků, členů kuratoria obchodní akademie nebo významných osobností Chrudimi.¹⁰⁵

¹⁰²VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 232-234. ISBN 978-80-200-2533-3.

¹⁰³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 11.

¹⁰⁴MORKES, František. *Devětkrát o českém školství*. Praha, 2004, s. 45-46. ISBN 80-901461-6-3.

¹⁰⁵SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1892-1993, s. 68.

Obchodní akademie věnovala pozornost oslavám jmenin a narozenin členů panovnické rodiny. Studenti si v rámci oslav připravili kulturní program, odpoledne se již neučili.⁶⁵ Při této příležitosti se konaly oficiální oslavné mše, studenti se jich účastnili jen neradi. V almanachu z roku 1947 jsem našla článek, ve kterém autor vzpomínal na jakéhosi studenta Součka, který při podobných příležitostech hrával v kostele sv. Michala na kůru na varhany. Mezi kostelní varhanní skladby se mu dařilo zapojovat úryvky z opery Prodaná nevěsta nebo národních písní, což všichni posluchači vítali.¹⁰⁶

V roce 1900 se konaly v únoru a březnu jednodenní trhy s hovězím dobytkem na Michalském náměstí (v místě kde stála škola), studenti rovněž dostali den volna. Někdy volno přišlo nečekaně – v lednu roku 1890 řádila v Chrudimi chřipková epidemie, výuka musela být na deset dnů přerušena. A když vyučování začalo znovu, bylo ve škole devět studentů a jeden profesor. Vítaným zpestřením výuky byly různé exkurze do chrudimských průmyslových podniků nebo výlety do blízkých, ale i vzdálenějších míst v Čechách, někdy i do zahraničí.¹⁰⁷

Kvalifikace profesorů, postavení ředitele, disciplinární předpisy byly stejné jako na gymnáziích. Rozdíl byl v tom, že obchodní akademie nepodléhala zemské školní radě, ale přímo ministerstvu kultu a vyučování. Jmenování ředitelů a profesorů, schvalování rozpočtů a učební osnovy příslušelo obecnímu zastupitelstvu. Funkci, kterou na středních školách zastávala zemská školní rada, připadala na obchodních akademiích kuratoriu tj. správnímu výboru.¹⁰⁸

Kuratorium vzniklo zároveň s obchodní akademií, mělo svého předsedu, tím prvním byl JUDr. Josef Machek, starosta města a jeden ze spoluzakladatelů ústavu. Kuratorium mělo dalších 7 členů, většinou zástupců významných chrudimských organizací, například městské spořitelny, občanské záložny. Členem kuratoria byl vždy ředitel školy. Kuratorium mělo významnou roli při založení obchodní akademie, při shánění prostor pro výuku, významně podporovalo stavbu nové školní budovy, pomáhalo i při získávání učebních pomůcek. Finančně podporovalo další odborné vzdělávání profesorů, financovalo například studijní cestu ředitele školy do Ruska a Polska v roce 1886/87. Kromě kuratoria v obchodní akademii působil správní výbor, který dohlížel na činnost kupecké školy.¹⁰⁹

¹⁰⁶ SOkA Chrudim, Archiv obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 110.

¹⁰⁷ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1899-1900, s. 25.

¹⁰⁸ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý Almanach sjezdu absolventů pořádaného na oslavu 25 trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907, s. 14.

¹⁰⁹ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie Chrudim 1866-67, s. 25.

První rok své existence prožila škola v domě čp. 57 za kostelem, který byl tradičním přechodným místem mnoha chrudimských škol. Druhým rokem sídlila již v místě dnešního městského úřadu, zde byla deset let. V roce 1884 škola obdržela státní subvenci ve výši 1000 zlatých, od tohoto roku si stát vyhradil právo dohlížet na pedagogickou činnost školy. Učební osnovy i organizační statut byly vytvořeny podle vzoru obchodní školy v Linci. Z peněz poskytnutých státem si škola pořídila knihovnu, kartografickou, chemickou a přírodopisnou sbírku, vybavila fyzikální kabinet a kabinet zboží. Vzorky zboží byly pořízeny až v Amsterdamu.¹¹⁰

Dohled státu nad školou byl zřejmě důkladný. Každý rok se konala na škole inspekce. Už v lednu roku 1883 přijel do Chrudimi inspektor odborných škol pro Dolní Rakousy Schramm. Jeho inspekce se zaměřila na kvalitu výuky a znalosti studentů. I v následujících letech se konaly inspekce. Školu pravidelně kontroloval Dr. František Studnička, profesor Univerzity Karlovy v Praze. O výsledku inspekci se autoři výročních zpráv nezmiňovali.¹¹¹ V prvním roce existence obchodní akademie školu navštívil ministr vyučování a c.k. rada při ministerstvu vyučování. V březnu 1883 si školu prohlédl hrabě Ferdinand Chotek, člen zemského výboru, v červnu 1883 pak na škole byli profesori z českých obchodních škol.¹¹²

V říjnu 1886 měli obchodníci z Čech, Moravy a Slezska kupecký sjezd v Chrudimi a při této příležitosti si prohlédli budovu obchodní akademie a při pozdějším hodnocení školy nešetřili chválou. Podobné návštěvy zvyšovaly prestiž a zájem o školu mezi veřejností a to nejen v Čechách, ale i na Moravě. S přibývajícím dobrou pověstí ústavu vzrůstal počet studentů a to takovou měrou, že již v roce 1890 bylo potřeba zřídit v prvním ročníku paralelní třídu. V roce 1892 měl ústav šest tříd. Dosavadní školní místnosti už nestačily, dvě třídy musely být umístěny v soukromých domech mimo hlavní školní budovu. Profesori a studenti byli nuceni přecházet z jedné budovy do druhé, tím se ztratilo hodně času. Zároveň byl ztížen dozor nad studenty. Ve městě nebyla žádná volná budova k dispozici, a proto bylo v listopadu 1891 rozhodnuto vystavět pro akademii zvláštní školní budovu.¹¹³

¹¹⁰SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim 1947, s. 9.

¹¹¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83, s. 12.

¹¹²Tamtéž, s. 25.

¹¹³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1888-89, s. 24.

Bylo podáno celkem 33 architektonických návrhů na stavbu školy, nakonec zvítězil návrh architekta Kauzy z Prahy. Stavitelem byl Josef Staněk. Stavba postupovala rychle a tak se o prázdninách roku 1893 akademie stěhovala do své vlastní budovy na Michalském, dnešním Tyršově náměstí, kde stojí dodnes. Po první světové válce byly provedeny další stavební úpravy. Budova byla rozšířena o přístavbu podél Svěchyňovy ulice.¹¹⁴

Budova nové obchodní akademie byla moderní, světlá a prostorná. Ve škole se nacházelo sedm klasických tříd, odborné učebny pro výuku fyziky, chemie, ředitelská sborovna, knihovna, kabiny pro profesory, byt pro ředitele školy i školníka. Před zahájením výuky byla nová škola slavnostně vysvěcena. Zároveň s obchodní akademií byl vysvěcen děkanský chrám i dostavěná budova děkanství. Celé město bylo při té příležitosti slavnostně vyzdobeno, pro Chrudim to byla velká událost.¹¹⁵

O zahájení výuky v nové budově obchodní akademie informovaly Chrudimské listy, ty otiskly k dané události následující článek, který zde budu doslova citovat: „*Obchodní akademie chrudimská dobyla sobě za svého 11letého trvání jména velice zvučného, čehož nejvýmluvnějším důkazem jest rok od roku stále stoupající návštěva, jež přestoupila loňského roku počet 200 žáků, takže musily býti zřízeny při všech tří ročnicích paralérky. Rovněž i letos jest nával žáků tak veliký, že již nyní zapsáno jest do prvního ročníku přes 80 žáků, jest to úkaz ze dvou ohledů potěšitelný. Jednak, že národ český konečně přece začíná doháněti, co byl až dosud ku své veliké hmotné i morální škodě soustavně zanedbával, přenechávaje obchod a vše co s ním souvisí, téměř výhradně Němcům a Židům, jednak, že to byla Chrudim, jenž pochopivši záhy veliký dosah vzdělání obchodního pro národ, myšlenku tu prakticky ihned také ve skutek uvedla a při tom špatně nepochodila, těšíce se nyní z ústavu tak utěšeně vzkvétajícího, na který může býti a jest také hrda. Jelikož dosavadní zařízení a zejména umístění ústavu tak zmohutnělého daleko již nepostačovalo, postarala se o své školství přepečlivá matka, obec chrudimská, též o důstojný stánek pro svoji obchodní akademii, zbudovavši nákladem 60 000 zl. nádherný pro ni palác.*“¹¹⁶

¹¹⁴SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 110 let obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1992, s. 26.

¹¹⁵SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83, s. 13.

¹¹⁶cit. Chrudimské listy, Chrudim, 1893, č. 17.

Ke změnám ve výuce a organizaci došlo koncem 19. a počátkem 20. století. První změna se týkala maturitních zkoušek. Do roku 1898 byla maturitní zkouška povinná, poté stala zkouškou dobrovolnou. Důsledek rozhodnutí se dostavil brzy, už téhož školního roku se k maturitě přihlásil pouze jeden externí student, ze stálých studentů nikdo. Nepovinná maturita nepříznivě ovlivnila úroveň výuky a znalosti studentů. V roce 1898 byla při obchodní akademii zřízena příprava, která byla určena budoucím studentům obchodní akademie. Měla zlepšit vstupní znalosti studentů, hlavně v českém a německém jazyce a matematice. Příliš se neosvědčila a tak byla po třech letech zrušena, nahrazena byla prvním ročníkem při čtyřletém studiu. Výnosem ministerstva kultu z 15. dubna 1900 byly stanoveny stejné přijímací zkoušky pro všechny střední školy. Zvýšila se jejich obtížnost, konaly se vždy v červenci.¹¹⁷

Téhož roku se na výzvu ředitele chrudimské obchodní akademie sešli v Praze všichni ředitelé obchodních akademií z Moravy a Čech. Projednávali hlavně otázku prodloužení studia ze tří let na čtyři. Dohodli se na pravidelném konání obdobných schůzek ředitelů obchodních škol. Zřejmě na základě připomínek ředitelů obchodních akademií ministerstvo kultu a vyučování v roce 1903 rozhodlo, že tři roky studia nejsou dostatečně dlouhé pro osvojení veškeré učební látky a tak se obchodní akademie proměnila na čtyřletou. Více pozornosti a času bylo věnováno odborným předmětům, které se učily hlavně od třetího ročníku. O to více času se mohlo věnovat všeobecným předmětům v prvních dvou ročnících.¹¹⁸ Prodloužení studia se projevilo přechodným snížením zájmu o školu, ale už následující rok byl počet zájemců o studium opět velký. V roce 1902 oslavila škola dvacet let své existence a při té příležitosti se konal sjezd absolventů školy. Na počest oslav byla otevřena nová chemická laboratoř.¹¹⁹

Důležitým mezníkem v historii školy byl rok 1911, kdy byla škola zestátněna. Prvním státním ředitelem byl Jan Václavíček. Náklady spojené s chodem a údržbou školy hradil místo obce stát. Zároveň se zpřísnil dohled na školu. V roce 1908 byl na škole zřízen abiturientský kurz, který byl určen pro absolventy (nebo maturanty) středních škol. Existoval až do roku 1942. V roce 1908 byla obchodní akademie přejmenována na císařskou královskou akademii. O šest let později se staly součástí školy dvouletá obchodní škola pro dívky a jednoroční kurz pro absolventky lyceí. Další rozvoj školy nepříznivě ovlivnila první světová válka.¹²⁰

¹¹⁷SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie Chrudim 1899-1900, s. 10.

¹¹⁸SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý Almanach sjezdu absolventů pořádaného na oslavu 25 trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907, s. 17.

¹¹⁹SOKA Chrudim, Archiv obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1898-99, s. 6.

¹²⁰Státní okresní archiv Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie, Chrudim, 1922, s. 10.

5. Ředitelé školy

Ředitelem školy byl většinou pedagog s dostatečně dlouhou praxí a vysokou hodnostní třídou. Ředitelé se zapojovali do vyučování – vyučovali většinou pět až osm hodin týdně, jejich náplň práce však tvořily především úřednické povinnosti. Mimo jiné rozhodovali o učebních úvazcích profesorů a o jejich dalších povinnostech. Na obchodní akademii se v období 1882-1914 ve funkci ředitele vystřídali tři muži – Quido Teissler, Jan Ctibor a Jan Václaviček. Každý z nich byl výrazná osobnost, která ovlivnila chod školy.¹²¹

Prvním ředitelem školy se stal Quido Teissler. Byl jmenován do funkce ředitele při schůzi obecního zastupitelstva 25.10.1882 a setrval v ní až do roku 1893. Narodil se roku 1845 v Plzni v rodině lékaře, absolvoval kněžské gymnázium, studoval filozofii na univerzitách v Praze, Mnichově, Curychu a Ženevě. Učil aritmetiku a obchodní nauku. Nejprve působil na reálném gymnáziu v Plzni, potom na vyšším reálném gymnáziu ve Znojmě. Dalším jeho působištěm byla německá obchodní akademie v Praze. Odtud přišel do Chrudimi. Po nástupu do funkce musel překonávat různé potíže spojené se založením školy. Měl dobré organizační schopnosti. Počáteční překážky překonala škola pod jeho vedením dobře. Spolu s kuratorem se zasloužil o výstavbu nové budovy obchodní akademie. Během svých častých studijních cest shromažďoval různé pomůcky, které využíval při výuce obchodní nauky. Zajímal se o zahraniční obchod, napsal řadu pojednání a článků na toto téma. Z jeho odborných děl lze jmenovat: „*Účetnictví jednoduché i složité*“, „*Účetnictví pro školy průmyslové a pokračovací*“, „*Účetnictví americké*“, „*Cosas de España*“, „*Studie o Makarjevu*“, „*Světový obchod s cukrem*“. Některé odborné knihy napsal na přímou výzvu ministerstva kultury a vyučování.¹²²

Po Quido Teisslerovi byl vedením ústavu pověřen Jan Ctibor, který byl jmenován ředitelem v červnu 1893 a byl jím až do roku 1911. Jeho jmenování prošlo hladce, byl jediný, který se o toto místo ucházel. Jan Ctibor byl člověkem nesmírně pilným a houževnatým. Podílel se na tvorbě učebnic. Spolu s profesorem Hubáčkem napsal učebnici česko-německé korespondence pro obchodní akademie. Kniha se stala důležitou pomůckou, podle které se učilo několik generací studentů obchodních akademií. Rovněž vydal učebnici kupecké aritmetiky, ve které obsáhl učební látku pro všechny ročníky obchodní akademie.¹²³

¹²¹ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 153. ISBN 978- 80- 7277- 163.

¹²²SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1932, s. 46.

¹²³Tamtéž, s. 48.

Předností této učebnice byla jednoduchost, jasnost, přehlednost a jasně volené příklady. Jeho zálibou bylo účetnictví, ve kterém viděl pohybuující a měnící se řady rovnic a matematických složek. Dlouho se zabýval myšlenkou podat veřejnosti vlastní teorii účetnictví, která by byla vytvořena na matematickém podkladu. Jan Ctibor obohatil odbornou literaturu nejen o publikace, ale i o řadu článků, které uveřejňoval ve výročních zprávách i v časopisech, zejména v Národních listech.¹²⁴

Jako profesor byl velmi svědomitý, na své hodiny se vždy pečlivě připravoval. Na počátku 20. století začal usilovat společně s kuratoriem o to, aby byla škola zestátněna. Věděl, že by byla jednodušší údržba školy a předpokládal větší stabilizaci profesorského sboru. Úsilí o zestátnění školy předpokládalo její loajálnost vůči všemu, co bylo ve spojitosti s monarchií a státními orgány.¹²⁵

Studenti i profesori se pravidelně účastnili všech akcí, které souvisely s panovnickou rodinou – oslavy jmenin, narozenin, výročí nástupu na trůn. Byla to ale jen vnější okázalost. Sám ředitel Ctibor byl velký vlastenec a vůči úřadům se choval tak, jak mu ukládala jeho povinnost. Se svými studenty to v tomto ohledu neměl vždy jednoduché. Ti museli při různých oficiálních oslavách zpívat rakouskou hymnu. O co horlivěji zpíval ředitel a členové sboru, o to zarytěji studenti mlčeli. Pokud docházelo k podobným událostem v malém kostelíku sv. Michala, nebyl to až takový problém, mnohem horší situace nastala, když se slavnostní mše odehrávala v hlavním kostele. Zde byli přítomni všichni důležití představitelé města včetně okresního hejtmana.¹²⁶

Studenti obchodní akademie byli často nejpočetněji zastoupeni mezi chrudimským studentstvem. Ředitel Ctibor vždy bledl, když varhany začaly hrát úvodní takty rakouské hymny a studenti nezpívali. Marně domlouval studentům ve svém okolí. Studenti začali vždy zpívat při slovech „(...) *Jmění krev a život dejme*“, při slovech „za císaře“ se opět odmlčeli a pokračovali při „slovech za vlast svou (...)“ V kostele zavládlo zděšení, ředitel se později musel dostavit na hejtmanství. Zde vysvětloval, proč byla rakouská hymna ve zpěvnících vytrhána, přeškrtnána a proč studenti nezpívali. Pro ředitele Ctibora to nebyla jednoduchá situace. Musel slíbit, že bude ve škole „krotit“ odbojné studenty. I přes podobné incidenty se mu nakonec podařilo po různých přímluvách u poslanců dosáhnout toho, že škola byla skutečně zestátněna. Stalo se to v roce 1911.¹²⁷

¹²⁴SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1932, s. 48.

¹²⁵Tamtéž, s. 50.

¹²⁶Tamtéž, s. 51.

¹²⁷Tamtéž, s. 51.

Téhož roku se stal prvním ředitelem státní obchodní akademie Jan Václavíček. Byl to člověk společenský, velmi čínorodý. Rozsah jeho znalostí byl velký, učil pět různých předmětů – algebru, geometrii, přírodopis, chemii, anglický jazyk. Byl pracovitý, víkendy i svátky trávil ve své chemicko-technologické laboratoři. Byl jediným mimopražským chemikem, který měl oprávnění působit jako soudní znalec při posuzování viny či nevin při smrti otrávením. Dbal na pořádek, na každém stole laboratoře musela být naprostá čistota a vše na svém místě. Po vyučování obcházel třídy a kontroloval úklid. Byl náročný k sobě, ale i ke svým studentům, očekával od nich perfektní znalosti. Nedovedl se k nim ale přiblížit, studenti se ho báli. Řada z nich kvůli neprospěchu v jeho předmětech odešla ze školy. Za svou povinnost považoval svou účast na všech kulturních akcích v Chrudimi. Totéž očekával od studentů.¹²⁸

S nástupem do funkce ředitele změnil některé své zvyklosti, především snížil svou náročnost na studenty, jeho zájmem bylo, aby propadalo na škole co nejméně studentů. Pročítal výroční zprávy různých škol, porovnával studijní výsledky. Chtěl, aby škola dosahovala v porovnání s jinými školami co nejlepších výsledků. Po svém nástupu do funkce dal jasně najevo, že na školu nastoupil státní ředitel, který se vždy bude držet předpisů a směrnic.¹²⁹

¹²⁸SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1932, s. 52.

¹²⁹Tamtéž, s. 53.

6. Profesori obchodní akademie a jejich působení

V první polovině 19. století převažovala v Rakousku řádová gymnázia, kde učili jen členové řádu. Ti pak byli připravováni na pedagogické povolání v rámci řádových předpisů. První světští učitelé začali učit na církevních školách až ve druhé polovině 19. století. Místa na státních vzdělávacích ústavech byla obsazována na základě výsledku konkurzu, jeho výsledek pak platil vždy jen pro konkrétní místo, na které byl vypsán. Bonitz-Exnerova reforma znamenala změny i v přípravě středoškolských učitelů, byly upřesněny podmínky jejich kvalifikace. Filozofická fakulta byla zrovnoprávněna s ostatními univerzitními fakultami a jejím hlavním úkolem byla příprava budoucích učitelů. Studium bylo tříleté, kromě přednášek v rámci své specializace, musel budoucí učitel absolvovat přednášky z francouzského, německého jazyka a pedagogiky.¹³⁰

Na závěr studia budoucí učitelé skládali náročnou a rozsáhlou zkoušku, která měla tři části. Nejprve psali kandidáti učitelství písemnou práci na téma určené zkušební komisí. Téma mělo být vypracováno do tří měsíců. Pokud byla práce uznána, budoucí učitel podstoupil do dvou let další dvě části zkoušky. Nejprve psal tzv. klauzurní práci, tu musel vypracovat během deseti hodin. Třetí část zkoušky byla ústní.¹³¹ Systém přípravy budoucích učitelů byl několikrát měněn, ale základní princip zkoušky zůstal. Délka studia byla prodloužena ze tří let na čtyři. V roce 1911 byly sjednoceny požadavky na budoucí pedagogy.¹³²

6.1 Složení pedagogického sboru

Učitelé se dělili na stálé, suplující, externí (vedlejší), někdy se dovídáme i o provizorních učitelích. Nejnižší postavenými členy sboru byli suplující učitelé. Ti byli na školu přijímáni jen na určitou dobu. Ačkoliv měli suplenti nejmenší pedagogické zkušenosti, obvykle jim byly svěřovány nejproblematictější a nejpřeplněnější třídy.¹³³

Dlouho bylo možné dát suplentovi okamžitou výpověď a dokonce mohl být propuštěn i kvůli nemoci delší než 14 dní. Suplenti nebyli placeni v době prázdnin. Léta, kdy dotyčný učil jako suplent, nebyla započítávána do služebního postupu.¹³⁴

¹³⁰ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 145. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹³¹Tamtéž, s. 146.

¹³²Tamtéž, s. 147.

¹³³Tamtéž, s. 149.

¹³⁴Tamtéž, s. 150.

Pro jmenování suplentů skutečnými učiteli neexistovala žádná pravidla. Jmenování nebylo automatické, zájemci si museli podat žádost a mít vlastního přímluvce. Uchazečů o stálé místo bylo víc a tak často nastával tvrdý konkurenční boj. Někdy docházelo k paradoxní situaci, stálými učiteli byli jmenováni nejmladší suplenti, protože obec nechtěla mít na starost příliš brzo penzisty. Obzvláště složitá situace byla pro suplenty v 70. a 80. letech 19. století, kdy byl přebytek absolventů pedagogického studia. Často se tehdy stávalo, že učitel byl v roli suplenta deset a více let. Čím více bylo na škole suplujících učitelů, tím větší změny ve složení sboru se daly očekávat. Suplující učitelé často měnili místa ve snaze najít nejlepší podmínky pro práci. Proto se snažila kuratoria, aby ve sboru bylo co nejvíce stálých členů.¹³⁵

Roku 1883 vznikl Spolek českých profesorů, jehož hlavním úkolem bylo řešit otázku suplentů. Spolek při jednání s ministerstvem dosáhl postupně určitého zlepšení postavení suplentů.¹³⁶ V lepší situaci než suplenti byli tzv. provizorní učitelé. Ti zastupovali středoškolské profesory, kteří byli pověřeni jinou funkcí, například napsáním učebnice či funkcí školního inspektora. Ale ani oni neměli místo definitivní.¹³⁷

Volitelné a nepovinné předměty vyučovali tzv. vedlejší (externí) učitelé. Externími učiteli byli často lidé, kteří neměli pro daný předmět žádnou aprobaci a nebyli ani členy sboru. Například zpěv někdy vyučovali ředitelé kůru, tělesnou výchovu členové Sokola. Placeni byli z příspěvků studentů podle počtu odučených hodin. Skuteční učitelé byli řádnými členy profesionálního sboru, neměli ale ještě definitivní potvrzení svého souhlasu. To získávali teprve po třech letech, kdy byli ustanoveni jako profesori. Uprázdňené profesorské pozice se obsazovaly konkursem. Uchazeč musel splňovat určité podmínky – mít rakouské občanství, odbornou způsobilost, věk mezi 18 - 40 lety. Do výběru pak zasahovala řada institucí – definitivní rozhodnutí bylo v rukou ministerstva kultu a vyučování.¹³⁸

¹³⁵ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 150. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹³⁶ Státní okresní archiv Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1909-10, s. 11.

¹³⁷ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 152. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹³⁸ Tamtéž, s. 153.

Profesorský sbor obchodní akademie měl v roce svého založení deset členů i s ředitelem Quido Teisslerem. Byli to následující vyučující: Antonín Dokoupil - ruský jazyk, Jan Drahorád - dějepis, zeměpis, František Havlík - český jazyk, Jan Pražák - český jazyk na pokračovací škole, František Reis - německý jazyk, Emil Souček - francouzský jazyk, Karel Thum - těsnopis, Jan Václavíček - algebra, geometrie, přírodopis, chemie, anglický jazyk, F. Votruba - krasopis. Všichni vyučující kromě ředitele a Jana Václavíčka byli profesori externí.¹³⁹

Následující rok se z výroční zprávy dozvídáme, že na škole bylo sedm učitelů, přibyli tři noví učitelé - Václav Vyhnálek, Ludvík Hubáček, Jan Ctibor. Všichni tři pak působili na škole řadu let a výrazně ovlivnili její vývoj. Posledně jmenovaný se stal později ředitelem školy. Nejvšestrannějším profesorem v prvních letech existence školy byl Jan Václavíček, který se stal v roce 1911 prvním státním ředitelem.¹⁴⁰

První profesori vyučující na obchodní akademii neměli snadnou úlohu. Při přípravě svého výkladu museli prostudovat řadu odborných děl, protože pro žádný z vyučovaných předmětů neexistovala učebnice v českém jazyce. Řada z nich se sama stala autory učebnic. Tento fakt pozitivně ovlivňoval jejich odborné znalosti, umožňoval jim uplatnit vlastní pomůcky a vyučovací metody.¹⁴¹

V prvních deseti letech měla škola v průměru dvanáct až čtrnáct členů sboru. Jak se v 90. letech zvyšoval počet studentů, rostl i počet vyučujících. Zároveň narůstal počet členů sboru, kteří učili na plný úvazek. Podobně jako na jiných školách byli zde také učitelé stálí, suplující a externisté. Na škole učili samí muži, první ženou byla L. Mošnerová, která vyučovala psaní na stroji a současně působila jako sekretářka ústavu. Ale to bylo až v roce 1913/14. Od samého počátku obchodní akademie se účastnili profesori studijních cest do zahraničí. Studijní cesty byly mezi profesory oblíbené, a proto měli možnost se jich účastnit jen ti nejlepší profesori. Každý účastník takové cesty pak musel vypracovat zprávu o získaných poznatcích ze studijního pobytu.¹⁴²

¹³⁹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1922, s. 22.

¹⁴⁰ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 153. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹⁴¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83, s. 10.

¹⁴²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1893-94, s. 21.

V roce 1884 při své studijní cestě navštívil ředitel Teissler Balkánský poloostrov, severní Afriku a Nizozemí. Centrem jeho zájmu bylo sledovat pěstování cukrové řepy a především obchodování s touto plodinou. V témže roce mu byla kuratoriem zaplácena cesta do Amsterdamu na obchodní výstavu. Profesor Václavíček byl na delším studijním pobytu v Londýně. V roce 1885 podnikl profesor Hubáček studijní cestu do Francie, účel cesty nebyl blíže specifikován.¹⁴³ Q. Teissler v roce 1887 o prázdninách cestoval do Ruska, kde navštívil Moskvu, Petrohrad, a Novgorod. Ve výroční zprávě jsem našla stručnou informaci, že se zde věnoval odbornému studiu. Ještě téhož roku odjel ředitel do Barcelony, po návratu napsal pojednání o obchodu mezi Rakouskem-Uherskem a Španělskem.¹⁴⁴

I publikační činnost členů sboru byla významná. V roce 1887 začali členové sboru vydávat encyklopedii obchodních věd, ve které se zaměřili na nejdůležitější odvětví obchodu. Roku 1887 František Votruba vydal III. díl „*Navedení ku kupeckému krasopisu*“, tato publikace byla vysoce ceněna četnými korporacemi.¹⁴⁵

Vyučující na obchodní akademii pomohli svými učebnicemi k rozvoji výuky jazyků – roku 1893 napsal profesor Hubáček učebnici německého jazyka pro obchodní školy.¹⁴⁶ Roku 1895 vydali Karel Regal a Oldřich Sýkora učebnici francouzského jazyka rovněž pro obchodní školy.¹⁴⁷ Ředitel Ctibor vydal učebnici kupecké aritmetiky, spolu s profesorem Hubáčkem napsali učebnici obchodní korespondence. Někteří z profesorů přispívali svými články do odborných časopisů (Koloušek, Regal, Sýkora, Novotný).¹⁴⁸

Profesoři Leiss a Vyhnálek sestavili grafický atlas o zahraničním obchodu v Rakousku-Uhersku. Vznikl na podkladě poznatků získaných ze studijních cest. Roku 1905 zorganizoval profesor Václavíček několik přednášek z chemie pro učitele obecných a městských škol. Pravděpodobně za odměnu za pořádané přednášky byl následujícího roku vyslán na mezinárodní kongres pro učitele chemie.¹⁴⁹ V roce 1909 ministerstvo školství umožnilo učiteli Václavu Komárkovi studijní cestu do Hamburku, kde měl studovat obchodní poměry v Německu. O rok později byl tentýž profesor vyslán na vědecký kurz do Antverp.¹⁵⁰

¹⁴³ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1893-94, s. 21.

¹⁴⁴ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1886-87, s. 25.

¹⁴⁵ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1887-88, s. 24.

¹⁴⁶ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1892-93, s. 22.

¹⁴⁷ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1885-86, s. 23.

¹⁴⁸ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1891-92, s. 18.

¹⁴⁹ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1905-06, s. 15.

¹⁵⁰ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1909-10, s. 15.

Pravidelně byly školou pořádány kurzy účetnictví pro veřejnost. Činnost a aktivita členů sboru neunikla pozornosti Ministerstva školství. V roce 1909 byli vyznamenáni dva členové sboru. L. Hubáček a J. Václavíček. Obě vyznamenání byla udělena v rámci oslav 60. narozenin císaře Františka Josefa. Vyznamenání byla oceněním jejich dlouholeté úspěšné učitelské dráhy.¹⁵¹

Pokud sledujeme změny ve složení sboru, asi největší nastaly v roce 1892/93, kdy se ujal funkce nový ředitel J. Ctibor. Nevím, zda tento fakt souvisel se změnou ředitele nebo šlo o shodu okolností. Ve výroční zprávě téhož roku 1892/93 jsem našla informaci o 22 konferencích pořádaných během školního roku. Při studiu dalších výročních zpráv jsem zjistila, že to nebylo číslo nijak výjimečné. Bohužel jsem v žádné výroční zprávě nenašla informaci, jak dlouhé byly konference a o čem se na nich jednalo.¹⁵² Profesor Regal v jednom ze svých příspěvků v almanachu vzpomínal na své první dojmy po příchodu do nového kolektivu obchodní akademie. Překvapil ho kolegiální duch školy, radost profesorů z práce a jejich přátelský poměr ke studentům. Všichni členové sboru si zakládali na tom, co vše ve škole vytvořili za poměrně krátkou dobu. Bylo to díky jejich pracovitosti a cílevědomosti.¹⁵³

¹⁵¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1909-10, s. 26.

¹⁵²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1892-93, s. 25.

¹⁵³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach na oslavu 40 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1922, s. 40.

7. Středoškolští studenti

Středoškolští studenti tvořili různorodou skupinu. Pocházeli z různého sociálního prostředí, z různého rodinného zázemí, směřovali k různým kariérám. A jaký tedy byl student druhé poloviny 19. století? Zaujímal poměrně vysoké postavení na společenském žebříčku, protože studentů v té době bylo málo. U většiny z nich se projevoval smysl pro vlastenectví a snaha pomoci národu. Už o dvacet let později se situace změnila, studentů přibývalo, protože vznikly nové střední školy. Tím ustoupilo jejich specifické postavení ve společnosti. Studenti se v té době už méně zajímali o pomoc vlasti, více se zaměřovali na politiku a své zájmy.¹⁵⁴

7.1. Sociální původ studentů

Na českých středních odborných školách převažovali mladíci ze středních a nižších sociálních vrstev. Studentů z nejvyšších sociálních vrstev, z řad šlechty, z rodin velkých továrníků a velkostatkářů na nich bylo málo. Pro rodiny drobných rolníků, řemeslníků a dělníků bylo obtížné své syny na studiích udržet. Mohli studovat pouze za předpokladu, že byli dobrými studenty. Tak jim mohlo být odpuštěno školné, které by nebyla jejich rodina schopna platit. Při studiu chudým studentům pomáhaly studentské nadace, které přispívaly na učební pomůcky, oblečení nebo stravu. Samotní studenti se snažili přivydělat si poskytováním kondicí tj. doučováním slabých studentů.¹⁵⁵

7.2. Dojíždění studentů do školy

Středních škol koncem 19. století bylo stále poměrně málo, počet studentů, kteří měli školu v místě bydliště bylo ještě méně. Většina studentů musela do školy docházet, dojíždět nebo bydlet v podnájmu. Nejlépe na tom byli ti, co mohli do školy chodit pěšky, někdy i deset nebo patnáct kilometrů denně. To, že nebydleli v místě školy, mělo své výhody i nevýhody. Nevýhodou byla časová ztráta způsobená cestou do školy a zpět. Tito studenti také neměli tolik možností účastnit se studentského života v místě bydliště. Na druhou stranu byli mimo dozor svých pedagogů a bez obav mohli třeba navštěvovat hospůdky, být členy někdy i zakázaných kroužků a organizací. Dojíždění dopravními prostředky ze vzdálenějších míst bylo obtížné, železniční síť se teprve vytvářela a tak jediným dostupným dopravním prostředkem byl velmi pomalý dostavník. Proto studenti radši volili možnost podnájmu.¹⁵⁶

¹⁵⁴ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 101-103. ISBN 978- 80-7277-163-9.

¹⁵⁵Tamtéž, s. 103.

¹⁵⁶Tamtéž, s. 8.

7.3. Studentské bydlení

Na začátku každého školního roku řešila řada studentů otázku bydlení¹²⁰. Studenti mohli bydlet v podnájmu, v internátech, na kolejích, které byly často církevní. Režim v těchto zařízeních býval přísný, snahou bylo zorganizovat mladým lidem veškerý volný čas. Ubytování zpravidla neměli možnost samostatných procházek, ty byly zcela zakázány. Za vrchol neposlušnosti byla považována návštěva kavárny. Ovšem rodiče tento typ bydlení vítali. Jejich děti byly pod stálým dohledem a ubytování bylo poměrně levné. O něco volnější život měli studenti v podnájmech, ale ani tady většinou neunikli kontrole a dohledu. Mnozí domácí velmi bedlivě sledovali své svěřence, jakýkoliv přestupek hned hlásili rodičům nebo škole. Rodiče se při výběru podnájmu často řídili pověstí bytného. Nejvíce byli žádáni ti, kteří se při hlídání studentů osvědčili.¹⁵⁷

Jakmile si student podnájmem vybral, musel to škole nahlásit. Pedagogický sbor měl právo kontrolovat bydlení studentů. Pokud někdo z pedagogů zjistil, že domácnost je pro pobyt studenta nevhodná, mohl požadovat po rodičích, aby studenta ubytovali jinde. Neuposlechnutí mohlo vést až k vyloučení ze školy. Existoval disciplinární řád, který se týkal pravidel ubytování. Stále častěji se stávalo, že ubytování nevyhovovalo hygienickým požadavkům. Proto byly v roce 1897 vydány nové podrobné instrukce týkající se vybavení a kvality bytu, požadavků na hygienu a péči o studentovo zdraví. Pokyny také obsahovaly nároky na spolubydlící a ubytovatele.¹⁵⁸

Ten měl dohlížet na studium studenta a vést ho ke zbožnosti, střídmosti v jídle a nabádat ho k tomu, aby nekouřil a nepil alkohol. Podnájmem byl stálým zdrojem příjmů pro ubytovatele, kteří se proto snažili co nejvíce požadavkům školy a rodičů vyhovět. Nabídka bytů byla velmi pestrá a kvalita ubytování různá. Ubytování často nabízely chudé vdovy, pro které to byl jistý přivýdělek, v tomto případě bývalo bydlení skromné. Vybrat si podnájmem bylo možné i v „lepších“ rodinách, ale tam se dostávali jen studenti z bohatších rodin, kteří mohli zaplatit vyšší částku. Bylo také povoleno bydlet u profesorů, podmínkou však bylo, že je dotyčný profesor nesměl učit a ubytování muselo být schváleno ředitelem. Ředitelé nesměli ubytovávat studenty vůbec.¹⁵⁹

¹⁵⁷VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 251-253. ISBN 978-80-200-2533-3.

¹⁵⁸SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1897-98, s. 10.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 10.

V podnájmu bývalo veselo, ve studentských bytech bydleli mladíci z různých tříd a škol. A ještě jedna zajímavost. Nově příchozím studentům byly doporučovány byty podle krajanské příslušnosti. Stávalo se nepsaným pravidlem, že studenti z Českomoravské vrchoviny, Hradecka, Náchodska „dědili byty po svých krajanech.“¹⁶⁰

7.4. Statistika prvních studentů Obchodní akademie Chrudim

V roce 1882 se přihlásilo do prvního ročníku 40 studentů. Prvním zapsaným studentem byl J. Bauer. Mezi studujícími nebyla žádná dívka, všichni mladíci byli české národnosti. Věkové rozmezí bylo mezi 15-22 lety, průměrný věk byl 18 let. 36 jich bylo katolického vyznání, dva evangelického a dva izraelského. Nejvíce bylo přijato zájemců z rodin obchodníků, průmyslníků, teprve pak následovali studenti z rolnických, učitelských a úřednických rodin. Koncem 19. a hlavně na počátku 20. století se situace změnila, na škole bylo nejvíce studentů rolnického původu.¹⁶¹

Na obchodní akademii byly tři skupiny studentů, byli to studenti obchodní akademie, posluchači běhu pro odrostlé a studenti na pokračovací kupecké škole. Kromě klasických studentů studovali na škole tzv. studenti mimořádní, kteří platili za každou hodinu v týdnu čtyři zlatky školného ročně. Studenti mimořádní, někdy se jim říkalo hospitanti, byli přijímáni jen tehdy, když byl na škole dostatek volných míst. Hospitanti si vybírali předměty sami. Studenti museli platit školné, ale o tom se podrobněji zmiňuji v jiné kapitole.¹⁶²

7.5 Počet studentů

Množství zájemců o studium na Obchodní akademii Chrudim se postupně zvyšovalo, jak škola získávala na popularitě. Počty studentů můžeme sledovat v následující tabulce:

Školní rok	Bylo zapsáno				Národnost			Absolventi
	1. r.	2. r.	3. r.	celkem	Čechy	Morava	ostatní země	
1882/83	43	-	-	43	43	-	-	-
1883/84	41	36	-	77	72	4	1	-
1884/85	31	41	35	107	101	5	1	34
1885/86	33	33	38	104	94	9	1	33
1886/87	42	31	28	101	91	10	-	27
1887/88	24	39	30	93	79	12	2	27
1888/89	32	25	32	89	73	15	1	30
1889/90	48	30	20	98	74	21	3	17
1890/91	76	41	25	142	108	30	4	24
1891/92	70	62	34	166	123	39	4	31
1892/93	90	65	58	213	160	48	5	57

¹⁶⁰SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 111.

¹⁶¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83 s. 23.

¹⁶²Tamtéž, s. 3.

Jak je vidět z tabulky počet studentů se postupně zvyšoval, deset let po založení tj. 1892 už měla škola 213 studentů, o rok později 252. O školu v tomto roce byl velký zájem, zdaleka ne všichni zájemci mohli být přijati. Jak rostl zájem o školu, zvyšovala se i obtížnost přijímacích zkoušek. V prvních letech 20. století, kdy bylo studium prodlouženo na čtyři roky, přechodně poklesl zájem o školu. Ale už v roce 1906 bylo na škole 267 chlapců, před válkou se pohybovaly počty okolo 300 studentů.¹⁶³

7.6. Národnost a rodiště studentů

Většina studentů byla české národnosti. Pokud se podíváme na statistiky ve výročních zprávách, zjistíme, že z cizinců měli na škole nejvíce zastoupení Slovinci, Němci, Chorvati, Bulhaři a Srbové. Bylo jich ale velmi málo, většinou jeden až tři na celé škole. Pokud jsem porovnávala přehledy, tak například v roce 1885/86 ze 105 studentů byli pouze dva cizinci – jeden Bulhar a jeden Němec.¹⁶⁴ Ve školním roce 1910/11 byli na škole tři cizinci z celkového počtu 265 studentů.¹⁶⁵ Pokud nás zajímá rodiště studentů, tak zjistíme, že např. v roce 1883/84 bylo z Chrudimi 15 studentů, z Čech 55, z Dolních Rakous jeden, z Rumunska jeden, z Bulharska také jeden.¹⁶⁶ Pro srovnání v roce 1891/92 ze 161 studentů bylo z Chrudimi devět, z ostatních Čech 106, z Dolních Rakous dva, ze Štýrska jeden.¹⁶⁷ A v roce 1894/95 bylo složení z hlediska rodiště velmi pestré, rodiště Čechy uvedlo 197, Moravu 55, Slezsko dva, Dolní Rakousy jeden, Uhry dva, Halič jeden, Rusko dva, Amerika jeden. Ale národnost měli všichni kromě jednoho studenta českou.¹⁶⁸

7.7. Věk studentů

Na obchodní akademii nesměl studovat student mladší 14 let, horní věková hranice nebyla stanovena. Nejčastěji na školu vstupovali studenti v 15 nebo 16 letech. Výjimečně studovali na škole studenti starší. Ve výročních zprávách je u věku studentů zpravidla uváděno rozmezí 15-24 let. A tyto údaje se v průběhu let příliš neměnily.

A jak jsem se už zmínila, ve škole v období, o kterém píši, studovali pouze chlapci. První dívka začala studovat na škole až v roce 1920.¹⁶⁹

¹⁶³ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83, s. 3.

¹⁶⁴ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1885-86, s. 34.

¹⁶⁵ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1910-11, s. 34.

¹⁶⁶ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1883-84, s. 22.

¹⁶⁷ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1891-92, s. 31.

¹⁶⁸ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1894-95, s. 44.

¹⁶⁹ Beze zdroje, vlastní shrnutí.

7.8. Náboženství

Až do konce 19. století vyznávali studenti nejčastěji náboženství katolické, evangelické, pravoslavné a izraelské. Ve výroční zprávě ze školního roku 1892/93 nacházíme zprávu, že jeden student byl bez vyznání. Studenti katolického vyznání se pravidelně účastnili nedělních bohoslužeb, každý týden pak navštěvovali náboženská cvičení pod vedením chrudimského faráře.¹⁷⁰

7.9. Statistika studentů podle uplatnění v praxi

Nejvíce studentů se dostávalo na místa specificky obchodní – pracovali ve funkci samostatných obchodníků, účetních, úředníků v průmyslových závodech a bankách. Další absolventi se dostávali na pracovní místa blízka obchodnímu zaměření – pracovali jako úředníci u drah pošt, celních úřadů. Pro všechna tato zaměstnání byli absolventi obchodní akademie lépe připraveni než absolventi z jiných škol.¹⁷¹

A jak vypadalo uplatnění absolventů obchodní akademie v procentech?

Pro lepší přehlednost uvádím následující tabulku:

Druh zaměstnání absolventů	Počet	V procentech
Samostatný podnik mají	8	2,51%
V závodech svých rodičů	21	6,58 %
V závodech průmyslových (z toho v cukrovarech 25)	86	29,96%
V závodech bankovních (banky, spořitelny, pojišťovny)	40	12,53%
V závodech obchodních	33	10,34%
V závodech dopravních	24	7,52%
Ve veřejných úřadech	30	9,40%
V podnicích na dolování minerálů, uhlí	5	1,57%
Jako učitelé obchodních nauk	3	0,94%
V aktivní službě vojenské	7	2,19%
V soukromých kancelářích	9	2,82%
Ve vojenské službě	20	6,27%
Zemřeli	18	5,65%
Nezaměstnaní, nemocní	7	2,19%
Nevypátrání	8	2,52%

¹⁷⁰ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1892-93, s. 12.

¹⁷¹ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1895-96, s. 66.

Jak vidíme z tabulky, nejvíce absolventů pracovalo v průmyslových závodech 26,96% studentů, v bankovních institucích 12,53%, v obchodních závodech 10,34%, v dopravních závodech 7,52%, v podniku rodičů 6,58%, samostatný podnik mělo 2,51% Uvedené údaje jsou z roku 1895/96.¹⁷²

Autor této výroční zprávy se zamýšlí, proč je tak nízké procento samostatně podnikajících. Hlavní příčinou podle něj je, že i nejstarší absolventi školy mají zatím málo zkušeností pro vedení samostatného podniku. Podle počtu těch, kteří jsou zaměstnáni v závodech svých rodičů, lze předpokládat, že dříve či později po svých rodičích závody převezmou a stanou se samostatnými podnikateli. Dalším důvodem nízkého procenta samostatně podnikajících je, že většina absolventů nachází uplatnění ve velkých podnicích a pak jim chybí znalosti k vedení středních a malých podniků. Navíc koncem 19. století a na počátku 20. století na škole studovalo hodně studentů z rodin rolníků, ti byli dobrými a pečlivými studenty, ale byli málo podnikaví. Podle mě hlavně tento poslední fakt ovlivňoval počet samostatných podnikatelů.¹⁷³

¹⁷²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1895-96, s. 67.

¹⁷³Tamtéž, s. 67.

8. Učební osnovy a učební plány

Učební osnovy a učební plány nám umožňují udělat si představu o tom, co všechno se měli studenti naučit. Tyto dokumenty byly vydávány centrálně a byly závazné pro všechny státní střední školy, ale byly rozhodující také pro školy, které měly jiného zřizovatele, nejčastěji obec. Obce doufaly, že jimi založená škola bude později převzata státem, a proto i ony se snažily osnovy dodržet. Učební osnovy vycházely z dokumentu, který se zkráceně nazýval „Nástin“ a jeho tvůrci byli v polovině 19. století Bonitz a Exner. Tento učební plán platil s menšími úpravami dalších 60 let.¹⁷⁴

V roce 1884 došlo k rozdělení biologie a fyziky do dvou samostatných předmětů, zvýšila se také dotace hodin matematiky, dějepisu a zeměpisu. Od 60. let 19. století byla vyučovacím jazykem na českých středních školách čeština. Rovněž se učila němčina, která měla stejný počet hodin týdně jako čeština, někdy i větší. Učební plán z roku 1909, který nechal vypracovat ministr kultu a vyučování Gustav Marchet, přinesl změny ve skladbě předmětů, přibyla povinná tělesná výchova, byl oddělen zeměpis od dějepisu a byla zavedena chemie.

Učební osnovy udávaly konkrétní obsah jednotlivých předmětů a byly pro učitele závazné. Oproti dnešním učebním osnovám byly stručnější. Nebyl kladen důraz na mezipředmětové vztahy, na poznání příčin, jevů a vztahů mezi nimi. Učitelé se důsledně drželi učebnic a požadovali od studentů, aby je citovaly. Podle učební osnovy z roku 1882 vyučovalo na Obchodní akademii v Chrudimi předmětům, které jsou níže uvedené.¹⁷⁵

¹⁷⁴ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 52. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹⁷⁵Tamtéž, s. 54.

Předměty						
	povinné			relativně povinné		
	1. r.	2. r.	3. r.	1. r.	2. r.	3. r.
Český jazyk	2	2	2	-	-	-
Německý jazyk	5/3	5/3	4	-	-	-
Francouzský jazyk	3/5	3/5	3	-	-	-
Anglický jazyk	-	-	-	-	2	2
Zeměpis	2	2	3	-	-	-
Dějepis	2	2	2	-	-	-
Matematika	3	3	2	-	-	-
Fyzika	2	2	-	-	-	-
Nauka o obchodu	2	-	-	-	-	-
Korrespondence česká	2	2	-	-	-	-
Korrespondence německá	-	-	2	-	-	-
Účetnictví jednoduché	-	2	-	-	-	-
Účetnictví složité a vzor kontoaru	-	-	4	-	-	-
Kupecké počty	2	3	2	-	-	-
Chemie	2	2	-	-	-	-
Nauka o zboží	3	2	-	-	-	-
Národní hospodářství	-	-	2	-	-	-
Zákony	2	2	-	-	-	-
Krasopis	2	2	-	-	-	-
Cvičení v laboratoři	-	-	3	-	-	-
Ruský jazyk	-	-	-	-	-	2
Těsnopis český	-	-	-	2	2	-
Těsnopis německý	-	-	-	-	-	1
Praktická telegrafie	-	-	-	-	2	-
Zpěv	-	-	-	2	2	2
Hudba	-	-	-	2	2	2
Celkem	32	32	32	6	10	9

¹⁷⁶ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1886- 87, s. 9

Jak je vidět na první pohled škola se soustřeďovala na výuku cizích jazyků, zpočátku byl povinný jazyk německý a francouzský, ruština a angličtina patřily mezi nepovinné předměty. Později došlo ke změně, jazyk německý zůstal nadále povinný, ale druhý povinný jazyk si studenti volili mezi francouzštinou a angličtinou, ruský jazyk zůstal nepovinným. Pokud na škole studoval jazykově nadaný student, mohl si dobře osvojit za dobu studia tři světové jazyky. Největší pozornost byla věnována výuce německého jazyka, který byl pro obchodníky a úředníky nutný. Kromě hodin německého jazyka měli studenti také německou korespondenci.¹⁷⁷

Nejprve se nerozlišovala vstupní jazyková úroveň studentů, výuka všech studentů probíhala společně. Našla jsem poznámku, že při výuce jazyků bylo ve třídě maximálně 39 žáků. To je ve srovnání s dnešní dobou počet velký. Dnes je stanoven maximální počet žáků ve skupině při výuce jazyků na 25 studentů. Většinou jich však bývá okolo 15 až 16. Od roku 1888/89 už byli studenti rozděleni do dvou skupin podle úrovně znalostí v jazyce. Studenti s pokročilými znalostmi německého jazyka měli tři hodiny německého jazyka týdně a pět hodin francouzského jazyka. Méně pokročilí studenti měli pět hodin německého a tři hodiny francouzského jazyka. Myslím si, že na konec 19. století to bylo docela pokrokové řešení. Při výuce jazyků se kladl důraz na procvičení jak ústní, tak písemné stránky jazyka. Z výročních zpráv vím, že někteří učitelé jazyků - Hubáček, Regal, Sýkora byli autory jazykových učebnic. Český jazyk měl jen dvouhodinovou dotaci, zdůrazňovala se znalost správného pravopisu a schopnost správné stylistiky v písemném projevu. Studenti si rozšířili znalosti z české literatury a byli schopni porovnávat českou literaturu se světovou.¹⁷⁸

Při pohledu na přehledy předmětů mě zaujalo, kolik hodin bylo věnováno matematice. Kromě klasické matematiky měli studenti kupecké počty, později se do hodin matematiky započítávala národohospodářská aritmetika. V té se studenti učili početním operacím, které byly potřebné při práci v bankách, pojišťovacích a akciových společnostech. Na počátku 20. století se pak matematika členila na algebru a politickou aritmetiku, měřičství a kupecké počty.¹⁷⁹

¹⁷⁷SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 9.

¹⁷⁸SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1888-89, s. 9.

¹⁷⁹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 10.

Během čtyř let studia tak měli studenti celkem 21 hodin matematiky a tudíž měli dost času na to, aby si matematické výpočty dostatečně osvojili a zautomatizovali. Pro srovnání – dnes je dotace matematiky na Obchodní akademii v Chrudimi 14 vyučovacími hodinami během čtyř let. Dějepis byl zaměřen hlavně na novověk a probíral se také obchodní dějepis. Zeměpis se vyučoval fyzický, politický a obchodní.¹⁸⁰

Chemie byla propojena s naukou o zboží, která byla důležitým předmětem, studenti se učili rozeznávat druhy zboží, určovat jeho jakost a původ. Při cvičeních v laboratoři studenti v praxi zkoušeli kvalitu zboží, poznávali nekvalitní zboží pomocí různých chemických reakcí. Dnes se už nauka o zboží na škole nevyučuje. Kromě nauky o zboží měli studenti i další odborné předměty: obchodní nauku, účetnictví, národní hospodářství a předmět zákony. Při obchodní nauce, která byla zařazena do učiva prvního ročníku, se probíraly nejdůležitější právní a hospodářské pojmy.¹⁸¹

V předmětu národní hospodářství se žáci seznamovali s organizací výroby, s úvěry, bankami, funkcí peněz. Tento předmět byl vždy zařazen až do posledního ročníku. Navazoval totiž na znalosti probrané v obchodní nauce a v předmětu zákony. Předmět zákony byl rovněž důležitý, od tehdejšího obchodníka se vyžadovaly základní právnické znalosti. Později byl předmět přejmenován na právo, které bylo rozděleno na právo směnečné, obchodní a živnostenské.¹⁸²

Nezbytná byla znalost účetnictví. Kromě získávání teoretických a praktických znalostí vedlo účetnictví u studentů k pěstování smyslu pro systém a přesnost. Byly to vlastnosti, které profesori od studentů důsledně vyžadovali a to nejen při účetnictví. Byl zde také předmět cvičný kontor, při kterém si studenti osvojovali kancelářské práce, ověřovali si teoretické znalosti v praxi.¹⁸³

Na škole se učil těsnopis a to nejen český, ale dokonce i německý. Zpočátku byly oba předměty nepovinné, později se stal český těsnopis povinný, německý zůstal nepovinný. Mezi povinné předměty patřil krasopis, čitelné a úhledné písmo bylo součástí odbornosti absolventa. Psací stroje zprvu nebyly vůbec, první psací stroj značky Densmor se začal používat až v roce 1896. I v pozdějších letech bylo psacích strojů málo. Předmět psaní na stroji byl zařazen mezi nepovinné předměty v roce 1903.¹⁸⁴

¹⁸⁰SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 10.

¹⁸¹Tamtéž, s. 11.

¹⁸²SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1886-87, s. 10/ 1913-1914, s. 89.

¹⁸³SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1896-97, s. 34.

¹⁸⁴SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 8-10.

V tomto roce měla škola ve cvičné učtárně k dispozici sedm psacích strojů. V témže roce byla zavedena tzv. řečnická cvičení do výuky českého jazyka. Cílem bylo naučit studenty vyjadřovat se přesně, jasně a srozumitelně. Tuto schopnost potřebovali jako absolventi při každodenním kontaktu s občany.¹⁸⁵

Jen těžko a pomalu se jako vyučovací předmět prosazovala tělesná výchova. Školští úředníci, ale také někteří vyučující zaujímali k tělesné výchově přezíravý postoj, jiní ji chápali jako škodlivou činnost vzbuzující ve studentech agresivitu. K rozvoji tělesné výchovy na školách došlo až koncem 70. let 19. století.¹⁸⁶ Ale některé sporty byly ještě tehdy studentům zakázány se zdůvodněním, že jsou zdravotně škodlivé. Toto tvrzení se týkalo například fotbalu až do počátku 20. století. K rozmachu tělesné výchovy na školách došlo díky sokolským jednotám a tělovýchovným spolkům. Tyto sportovní organizace získaly koncem 19. a počátkem 20. století řadu příznivců mezi pedagogy, kteří pak prosazovali posílení fyzické zdatnosti žáků na svých školách.¹⁸⁷ Na Obchodní akademii v Chrudimi patřila tělesná výchova od roku 1897/98 k nepovinným předmětům společně s hudební výchovou. Každý ročník měl dvě hodiny tělesné výchovy týdně. V zimě žáci cvičili v tělocvičně jednoty Sokol, v létě pak byli na hřišti.¹⁸⁸

Nakonec jsem si nechala zvláštní předmět – telegrafii. Byl zaveden do učebního programu v roce 1887/88 a vyučoval ho Václav Müller. Při jeho hodinách se studenti učili sestavovat texty telegramů, vypočítávat sazby za telegramy. Kromě znalostí v oblasti znalostí praktické si studenti osvojovali i znalosti teoretické. Učili se například o elektřině nebo magnetismu. Předmět se však příliš neosvědčil, a proto byl v roce 1890/91 zrušen.¹⁸⁹

Týdenní dotace hodin se pohybovala mezi 31-34 hodinami. V roce 1897/98 došlo ke změnám v organizaci školy. Nově byla zřízena příprava pro budoucí studenty obchodní akademie. Důvodem pro její zavedení byly špatné vstupní znalosti některých studentů. Příprava se zaměřovala hlavně na všeobecně vzdělávací předměty, především na matematiku, němčinu a češtinu. Ale nepřinesla očekávané výsledky, a proto byla také zrušena.¹⁹⁰

¹⁸⁵ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 8-10.

¹⁸⁶ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 198. ISBN 978-80-200-2533-3.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 217

¹⁸⁸ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1897-98, s. 10.

¹⁸⁹ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1887-88, s. 23.

¹⁹⁰ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1897-98, s. 11.

K dalším změnám v učebním programu pak došlo po prodloužení studia na čtyřleté v roce 1903/04. První ročník a druhý ročník se zaměřil na všeobecně vzdělávací předměty. Odborné předměty se učily převážně od třetího ročníku. Studenti, kteří přišli z gymnázií nebo reálných gymnázií první ročník nenavštěvovali, jejich studium začínalo ve druhém ročníku. Čtyřleté studium znamenalo prohloubení znalostí jak ve všeobecných, tak i v odborných předmětech.¹⁹¹

¹⁹¹ SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1903-04, s. 8-10.

9. Klasifikace studentů, přijímací zkoušky, maturitní zkoušky

9.1 Zkoušení a klasifikace

První instrukce, které se týkaly zkoušení a hodnocení studentů, pocházely z konce 18. století. V 19. století byly jen doplňovány a upravovány, zásadnější změnu pak přinesla až Marchetova reforma roku 1908.¹⁴⁹ V 19. století byl kladen důraz na pamětní učení, memorování učebnice a učitelova výkladu. Zkoušení znalostí mělo být časté a nečekané. Student byl zkoušen 4-5x za pololetí. Výše zmíněná reforma znamenala změnu v přístupu ke klasifikaci studentů. Ústní zkoušení bylo omezeno na nejnútnější míru, měly být zkoušeny rozsáhlejší úseky v probrané látce a studenti měli dopředu vědět den kdy budou zkoušeni.¹⁹²

Učitelé sice opravovali méně domácích úkolů a snížil se počet klasifikačních porad. Na druhé straně se zvýšily nároky na práci pedagoga. Zatímco dříve probíhala výuka formou výkladu učitele a žák byl pouze v roli posluchače, nyní se očekával jeho aktivnější přístup. Začaly se prosazovat modernější pedagogické metody. Byl kladen důraz na zapojení žáků do vyučovacího procesu, na rozvíjení samostatného myšlení a to vše bylo pro učitele náročnější. Řada učitelů kritizovala Marchetova nařízení, tvrdila, že nový způsob výuky a klasifikace vede k tomu, že studenti nic neumí a nejsou připraveni na případné vysokoškolské studium. Žádali, aby se podmínky ve škole zpřísnily. Nejdůležitějším dokumentem, který obsahoval hodnocení žáků, bylo vysvědčení. Hodnotily se znalosti, chování (tehdy mravy), pilnost a pozornost. Hodnocení pozornosti bylo brzy zrušeno, klasifikace pilnosti byla problematická. Tato známka totiž vznikla na základě spolupráce všech učitelů, kteří hodnoceného žáka učili.¹⁹³

Při hodnocení pilnosti se mělo přihlížet k přípravě žáka na hodinu a k vypracování domácích úkolů. Hodnocení bylo ovlivněno žakovým prospěchem, žák se špatným prospěchem nemohl mít ani dobrou známku z pilnosti. Kolem klasifikace pilnosti byly časté spory, a proto i toto hodnocení bylo časem zrušeno. Vědomosti žáků mohly být ohodnoceny zpočátku dokonce sedmi stupni, nejlepší známka byla výtečná, pak výborná, chvalitebná, dobrá, dostatečná, nedostatečná, zcela nedostatečná.¹⁹⁴

¹⁹²ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 42. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹⁹³Tamtéž, s. 42.

¹⁹⁴Tamtéž, s. 44.

Časem byla stupnice zjednodušena, po Marchetově reformě měla jen čtyři stupně. Velmi dobře, dobře, dostatečně, nedostatečně. Chování mohl mít student vzorné, chvalitebné, zákonné, méně zákonné nebo nezákonné. Náročné zkoušení, přísná klasifikace vedly k tomu, že studenti poměrně často opakovali ročník. Opakování ročníku bylo bráno pedagogy jako dobrý způsob pro lepší osvojení učiva. Řada studentů nevydržela tento neúspěch a školu předčasně opustila. Nejvíce studentů odešlo ihned po prvním ročníku.¹⁹⁵

Na Obchodní akademii v Chrudimi byly zásady a stupnice klasifikace obdobné, hodnotilo se chování, prospěch a píle a na rozdíl od jiných škol také úroveň psaného projevu. Zde byla stupnice následující: velmi úhledné písmo, úhledné, méně úhledné a neúhledné. V té době ještě nebyly psací stroje a tak byl dobrý a úhledný písemný projev pro absolventy této školy nezbytný.¹⁹⁶

9.2. Přijímací zkoušky

Pro přijímací zkoušky byl zpočátku rozhodující jen nejnižší věk - nejprve devět, pak deset let. Další kritéria byla v rukou vedení školy, pouze bylo doporučeno, aby se hlavně přihlíželo k prospěchu studenta. V roce 1887 vstoupil v platnost zákon, který upřesnil a zpřísnil podmínky pro přijetí na střední školy. Studenti museli podstoupit přijímací zkoušku. Přijímací zkoušky studenti skládali až v září, teprve v pozdějších letech byl termín přijímacího řízení přesunut na červenec. Přijímací zkouška měla dvě části: písemnou a ústní. Nejprve studenti psali písemnou zkoušku z českého jazyka a matematiky, pokud student neudělal písemnou zkoušku z jednoho nebo druhého předmětu, mohl být ústně přezkoušen. Na obchodní akademii konali studenti také ústní zkoušku ze zeměpisu. Obtížnost zkoušek se postupně zvyšovala v souvislosti s tím, jak rostl zájem o obchodní akademii. Pouze v prvním roce existence školy byli studenti přijati bez přijímacích zkoušek. Přednost při přijímání měli studenti, kteří absolvovali reálku nebo reálné gymnázium. Předpokládalo se, že tito studenti mají lepší vstupní znalosti. Výnosem z 15.4. 1900 bylo rozhodnuto, že všechny vyšší obchodní školy budou mít stejné přijímací zkoušky. Zkoušky se staly regulárními. Předtím si je každá škola sestavovala sama a nebyly tudíž stejné náročné.¹⁹⁷

¹⁹⁵ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 45. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹⁹⁶SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1922, s. 19.

¹⁹⁷Tamtéž, s. 20.

9.3. Maturitní zkoušky

Maturitní zkouška byla zavedena Bonitz-Exnerovou reformou v polovině 19. století. Nejprve se konala pouze na gymnáziích, později byla zavedena na reálkách a některých odborných středních školách. Zkouška měla písemnou a ústní část, obě části na sebe hned navazovaly. Brzy se ale stalo zvykem dávat studentům mezi oběma částmi týden volna – tzv. „svatý týden“. Ten se ostatně dochoval až do dnešní doby. Maturity probíhaly koncem školního roku v červnu, někdy dokonce zasáhly do prázdnin. Maturitu skládali řádní studenti maturitního ročníku, ale kromě toho se k této zkoušce mohli hlásit externí i privátní studenti. Složení předmětů pro písemnou i ústní maturitní zkoušku si určovala každá škola sama. Na gymnáziích převažovaly všeobecně vzdělávací předměty, důraz byl kladen na latinu a řečtinu. Složení maturitních zkoušek na odborných školách odpovídal zaměření školy.¹⁹⁸

Nejprve probíhaly písemné zkoušky, v jeden den se psala pouze jedna písemná práce. A jaké předměty byly určeny pro písemnou zkoušku na Obchodní akademii Chrudim? Byl to český jazyk, německý jazyk, korespondence, kupecká matematika, aritmetika, francouzský jazyk a účetnictví. První maturitní zkoušky se konaly v roce 1885 a odmaturovalo 31 studentů ze 40. Po písemných zkouškách se vždy konala porada, která hodnotila výsledky písemných prací. Jednalo se o tom, kdo bude k ústní maturitní zkoušce připuštěn. Dvě nedostatečné z písemných prací znamenaly, že student k ústní maturitní zkoušce vůbec nešel. Dalším bodem konference bylo projednání posudků jednotlivých studentů. Posudky psal třídní profesor a schvaloval je vládní komisař.¹⁹⁹

Ústní maturitní zkouška na gymnáziích měla původně obsahovat všechny vyučované předměty, to se ale v praxi ukázalo jako nereálné. Nakonec se ústní maturitní zkouška skládala z latiny, řečtiny, češtiny a matematiky. Tyto předměty byly povinné, další předměty si pak volili sami studenti jako nepovinné.²⁰⁰ Ústní maturitní zkoušku skládali studenti na všech školách během jednoho dne.²⁰¹

¹⁹⁸ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 47. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

¹⁹⁹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 100 let trvání státní ekonomického školství v Chrudimi, Chrudim, 1982, s. 57.

²⁰⁰ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 47. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

²⁰¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 100 let trvání státní ekonomického školství v Chrudimi, Chrudim, 1982, s. 48

Na Obchodní akademii v Chrudimi studenti dělali ústní maturitní zkoušky z českého jazyka, matematiky, německého jazyka, francouzského jazyka, obchodní nauky a účetnictví. Předměty, které tvořily ústní zkoušku, nebyly přesně vymezeny žádným nařízením, jejich výběr byl ponechán na škole.²⁰² Maturitní komisi tvořili učitelé povinných maturitních předmětů, jejím předsedou byl zemský školní inspektor nebo jiná osoba určená zemskou školní radou (ředitel jiné střední školy, nebo vysokoškolský profesor). Předseda mohl zasahovat do průběhu zkoušky a klást doplňující otázky.²⁰³

Výsledek maturitní zkoušky byl následující: dospělý s vyznamenáním všemi hlasy, dospělý s vyznamenáním, dospělý všemi hlasy, dospělý, nedospělý. O výsledku maturity rozhodovalo hlasování všech členů maturitní komise.²⁰⁴ Prvním maturantem obchodní akademie byl František Drbohlav, syn školníka chrudimského gymnázia. Ústní zkoušku konal 6. 7. 1875 a při zkoušce vyhověl jednohlasně.²⁰⁵

Pokud student neprospěl u maturity pouze z jednoho předmětu, mohl konat opravné maturitní zkoušky na podzim téhož roku. Ale většinou byly studentům opravné zkoušky povoleny až příští školní rok. V případě, že maturitní zkoušku neudělal student ani na druhý pokus, měl už jen jednu možnost – poslat žádost o povolení ještě jednoho opakování maturity zemské školní radě.²⁰⁶

Maturitní zkoušky byly náročné a tak počet těch, kteří u maturity neprošli, byl poměrně velký a to zejména na gymnáziích. Velká náročnost maturit byla kritizována, proto ministr kultu a vyučování Marchet v roce 1908 zjednodušil maturitní zkoušku, snížil počet předmětů zkoušených ústně i písemně. Při písemné práci z českého jazyka si mohli studenti vybírat ze tří témat. Opravné zkoušky konali všichni studenti už na podzim. Hlavní zmírnění maturit přineslo jejich nové hodnocení. Na to, aby student byl uznán dospělým, stačila jen většina hlasů. Mohl odmaturovat i ten, kdo z jednoho předmětu neuspěl.²⁰⁷

²⁰²ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 48. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

²⁰³SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, *Almanach 100 let trvání státní ekonomického školství v Chrudimi*, Chrudim, 1982, s. 48.

²⁰⁴ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 48. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

²⁰⁵SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, *Almanach 100 let trvání státní ekonomického školství v Chrudimi*, s. 57.

²⁰⁶ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 49. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

²⁰⁷Tamtéž, s. 49.

Pro zajímavost uvádím, jak vypadaly písemné maturitní zkoušky v roce 1897. Tehdy probíhaly od 21.6 do 28. 6. 1897. Zadání maturitních úkolů cituji doslovně.

Český jazyk:

Studenti psali slohovou práci na téma „Jaké místo zaujímá Rakousko-Uhersko na trhu „světovém“.

Kupecké počty:

Zkouška obsahovala tři slovní příklady zaměřené na výpočty úroků.

Německý jazyk:

Studenti psali slohovou práci na téma „Warum betrachtet man den Handel als eine der Hauptstutzen des Wohlstandes im Staate.“ (Proč potřebuje stát jako hlavní oporu pro svůj blahobyt obchod.)

Korespondence:

Zadání úkolu bylo následující: K odporučení firmy Gabriel Kent ve Vídni svěřil F. Železný v Praze š N. Son v Londýně koupit zboží, jež pojištěné dopraveno bylo nejprve do Hamburku a odtud prostřednictvím firmy L. Walter drahou do Prahy.

R. Walter svěřil F. Železnému k prodeji komisionářské zboží. Studenti tvořili obchodní dopisy, které se týkaly výše uvedeného problému.

Francouzský jazyk

Studenti překládali český text do francouzštiny a naopak z francouzského jazyka do češtiny. Při překladu mohli žáci používat slovníky.

Matematika a aritmetika národohospodářská:

Zkouška se skládala z řešení rovnic a z výpočtu povrchu koule a jejího obsahu a výpočtu anuity.

Účetnictví:

Maturanti museli zúčtovat účetní případy za měsíc leden, měli sestavit deník, pokladní knihu, hlavní knihu a zásobník zboží.

Maturity se konaly na Obchodní akademii v Chrudimi od roku 1885 do roku 1901. Postupně byly maturity na obchodních akademiích rušeny. Obchodní akademie v Chrudimi zůstala jako poslední, kde maturity probíhaly. I zde byly v roce 1901 maturity zrušeny a znovu byly obnoveny až v roce 1920.²⁰⁸

²⁰⁸ cit. SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 100 let trvání státního ekonomického školství v Chrudimi, Chrudim, 1982, s. 58-60.

10. Exkurze, výlety, volný čas studentů

10.1. Exkurze a výlety

Výlety a exkurze se začaly prosazovat až v 80. a 90. letech 19. století. Výlety mohly být celoškolské nebo třídní. Nižší ročníky se účastnily jednodenních nebo půldenních výletů, vyšší ročníky měly i několikadenní výlety do vzdálenějších míst. Jako dopravní prostředek sloužil vlak, železniční síť v této době už byla dostatečně rozšířená.²⁰⁹

Nadřízené orgány se snažily výlety a exkurze podporovat, přesto pořádání podobných akcí bylo na některých středních školách spojeno s nepochopením. Možná proto, že pro pedagoga bylo pořádání takové akce náročné, přicházel nejen o čas, který potřeboval na výuku, ale také o svůj volný čas. Navíc udržet kázeň na výletě bylo mnohem obtížnější než ve třídě. Kromě toho tato činnost nebyla nijak zvlášť finančně oceněna. Někteří učitelé chápali výlet jako akci, která vede k rozptýlení pozornosti a k prohloubení neposlušnosti studentů. Dalším argumentem také bylo, že častým cílem výletů je návštěva hostince, což znamená porušení disciplinárního řádu.²¹⁰

Byla zde však i druhá skupina učitelů, kteří výlety a exkurze podporovali. Tvrdili, že studenti jsou ve škole přetěžováni a nevěnuje se patřičná pozornost tělesnému zdraví. Výlety byly většinou pěší, často museli studenti ujít 15 i více km, tím byla podporována jejich fyzická zdatnost. Při výletech se posiloval vztah studentů k přírodě, při exkurzích do podniků si pak studenti rozšiřovali své odborné znalosti. V případě návštěv muzeí, výstav, divadel se rozvíjelo kulturní cítění studentů. Pro učitele znamenaly podobné akce možnost poznat studenty i z jiné stránky než studijní. Byla to příležitost jak si získat jejich důvěru.²¹¹

Profesoři Obchodní akademie v Chrudimi patřili svým postojem k exkurzím a výletům do druhé skupiny profesorů. Výlety a exkurze podporovali, s ochotou je organizovali a účastnili se jich. V 80. letech 19. století převládaly především půldenní exkurze do průmyslových podniků v Chrudimi (líhovar, pivovar, Popperova továrna, Wiesnerova továrna...). Později v 90. letech se rozšířily třídní výlety konané většinou v květnu nebo červnu.²¹²

²⁰⁹ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študenti a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007, s. 97. ISBN 978- 80- 7277-163-9.

²¹⁰Tamtéž, s. 97.

²¹¹Tamtéž, s. 98.

²¹²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach obchodní akademie Chrudim 1883-1893, s. 10.

Pro studenty byly zajímavé botanické exkurze. V květnu 1914 to byla botanická exkurze pod vedením profesora Dr. Dušánka na Podhůru, kde studenti pozorovali lesní zvěř, stromy, ale hlavně rostliny. V témže roce se uskutečnila houbařská exkurze opět do lesů na Podhůře, studenti se učili rozpoznávat druhy hub a určovali rostliny. I v zimě se občas konaly výlety do přírody. Když se zima vydařila a bylo dost sněhu, studenti se při takových výletech věnovali zimním sportům. V lednu 1914 se uskutečnil jeden takový výlet do Heřmanova Městce a Vápenného Podolu, kde si účastníci výletu zasaňkovali a zalyžovali.²¹³

Podrobnější informace o exkurzích a výletech jsou uváděny až ve výročních zprávách od roku 1900. Například se dovídáme z výroční zprávy 1900/01, že studenti přípravy ve dnech 18.-19.6. 1901 uskutečnili výlet do Železného Brodu, Malé Skály, Turnova. Zde navštívili odbornou školu pro broušení drahokamů. Druhý den se seznámili se sochařskou školou v Holicích. Studenti 1.A. ve dnech 20. 6. – 22. 6. 1901 podnikli výlet do Nového Města, Hronova, Adršpachu, Náchoda, kde si prohlédli továrnu na výrobu mýdla a sody. Studenti 1.B. ve stejné době uskutečnili výlet na Čáslavsko. První den byla jejich cílem Čáslav, kde si prohlédli muzeum, další den navštívili zámek Žleby, třetí den se věnovali prohlídce Kutné Hory a kostnice v Sedlci.²¹⁴ Třída 2. A. navštívila ve stejném roce Lichnici, Potštejn, kde si prohlédli tkalcovnu. Studenti 2.B jeli na Moravu, kde obdivovali Macochu a Punkvu. Studenti 3.A byli ve Skalici a Náchodě, ve kterém absolvovali prohlídku mechanické tkalcovny. Studenti 3.B si s výletem pospíšili a už 21. 5. 1901 jeli do Hlinska, aby si prohlédli podnik vyrábějící koberce. S třídami jezdili vždy dva učitelé, z nichž jeden byl třídní učitel. Nebyly to jen výlety turistické, ale měly i charakter poznávací a odborný – při výletu studenti skoro vždy navštívili nějaký průmyslový podnik.²¹⁵

Charakter výletů se nezměnil ani později. Z výroční zprávy v roce 1912/13 zjistíme, že stále přetrvávala tradice exkurzí do chrudimských továren. Kromě toho byly stále třídní výlety, většinou vícedenní. Studenti navštívili ve školním roce 1912/13 v rámci výletu Turnovsko a Jíčínsko, po prohlídce Turnova se seznámili se zbožím provaznické firmy v témže městě. Fyzickou kondici si studenti prověřili v Prachovských skalách. Jejich čtyřdenní výlet skončil v Mladé Boleslavi prohlídkou továrny Laurin a Klement. Tradičním oblíbeným místem pro výlety byl Moravský Kras, propast Macocha. Jednodenní výlety často směřovaly do Hlinska a okolí.²¹⁶

²¹³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1913-14, s. 109.

²¹⁴SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1900-01, s. 43-45.

²¹⁵Tamtéž, s. 44.

²¹⁶SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1912-13, s. 9.

Pod vedením Františka Dušánka a Gustava Kubelky se uskutečnil výlet se zajímavým programem pro studenty z prvních až třetích ročníků do Posázaví a Železných hor. Ve Světlé nad Sázavou si prohlédli zámek, byli na exkurzi ve sklárnách, seznámili se s brusírnou skla a granátů. Další den studenti stihli nejen prohlídku Ledče nad Sázavou, ale i odpočinek a koupání v řece. Výlet zakončili v Kutné Hoře a v Sedci. Dopravním prostředkem byl hlavně vlak, který byl kombinován s pěší chůzí.²¹⁷ Studentům, kteří se z finančních či jiných důvodů neúčastnili výše jmenovaného čtyřdenního výletu byl určen jednodenní pěší výlet do Práčova, kde si prohlédli pískovcové lomy a viděli, jak se zpracovává pískovec. Údolím Chrudimky se studenti dostali až ke Křižanovické přehradě, odtud se vrátili do Chrudimi.²¹⁸

V novinách Hlasy z východních Čech jsem se dočetla o společném výletě studentů hospodářské školy, gymnázia, dřevařské průmyslové školy a obchodní akademie. Ten zorganizovali právě studenti poslední jmenované školy. Studenti spolu se svými profesory se vypravili na jednodenní výlet do lesů v okolí Chrudimi. Autor článku bohužel neuvedl datum ani místo akce, ale domnívám se, že akce se odehrála v restauraci Kometa nebo v lesní restauraci Monako. Obě restaurace byly jak oblíbeným cílem nedělních výletů pro „Chrudimáky“, tak i místem setkávání studentů. Se svým programem vystoupili zástupci jednotlivých škol, vystoupení byla převážně hudební. Všichni měli po dobrém občerstvení dostatek energie na tanec a zpěv. Za hudebního doprovodu se večer společně vrátili do Chrudimi, kde studenti uspořádali lampionový průvod městem. Výlet se vydařil, všichni se dobře pobavili.²¹⁹

Od roku 1890 se stalo tradicí, že jednou za tři roky se konal výlet pro vybrané žáky školy do Vídně a Terstu.²²⁰ Tyto zahraniční exkurze bývaly velmi oblíbené. Zaujal mě program pětidenní exkurze do Vídně ve dnech 7. 6-11. 6. 1913. Zúčastnilo se ho 25 studentů z vyšších ročníků, pedagogický dozor vykonávali dva profesori. Během návštěvy Vídně studenti viděli Schönbrunn, Prátr, jeden den byl věnován prohlídce muzeí a výstavě rakouského obchodního loďstva. Další dny studenti navštívili vídeňskou poštovní spořitelnu a burzu. Seznámili se zeměpisným a kartografickým ústavem, prohlédli si obchodní akademii ve Vídni. Měli také kulturní zážitek, byli na představení Carmen. Výlet byl úspěšný, studenti za něj zaplatili okolo 40 K. Částka byla nízká hlavně díky bezplatným noclehům ve vojenských kasárnách. Nemajetní studenti dostali podporu z exkurzního fondu.²²¹

²¹⁷SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1912-13, s. 8.

²¹⁸Tamtéž, s. 9.

²¹⁹PELCL, Josef. Hlasy z Východních Čech, ročník II, č. 12, s. 4.

²²⁰SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach obchodní akademie Chrudim 1892-93, s. 18.

²²¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach obchodní akademie Chrudim 1912-13, s. 11.

V roce 1914 v červnu se konal zájezd do Lipska a Drážďan pod vedením profesorů Komárka a Němce. Zájezdu se zúčastnilo 35 studentů z celé školy, vlakem cestovali do Prahy, kde měli krátkou prohlídku města. Výletníci věnovali čas také Českému Švýcarsku, pak pokračovali do Drážďan. Zde už na ně čekal absolvent Obchodní akademie Chrudim, který se stal jejich průvodcem při pobytu v Drážďanech. Za jeho doprovodu si studenti spolu s profesory prohlédli historické památky Drážďan. Kromě Drážďan byli studenti v Lipsku. Zde opět navštívili historické památky včetně památníku bitvy národů. Exkurze splnila svůj poznávací cíl a studenti byli spokojeni.²²²

Ještě téhož roku v červnu byla další zahraniční exkurze do Terstu a Benátek. Exkurze se zúčastnilo 33 studentů z celé obchodní akademie, dozor vykonávali profesori Salavec a Ježek. Studenty potěšil výlet lodí do zámku Miramare. Také byli v mořských lázních Grignano. Prohlédli si památky Terstu a Benátek a při zpáteční cestě si prohlédli Vídeň. Studentům byla poskytnuta podpora 400 K z fondu na exkurze, nemajetní studenti obdrželi navíc příspěvek od spolku na podporu chudých studentů. Exkurze a výlety na obchodní akademii byly pestré a rozšiřovaly znalosti a celkový přehled studentů, vytvářely vztah k památkám, kultuře i přírodě.²²³

10.2. Volný čas

Volného času studenti středních škol mnoho neměli, hodně času trávili ve škole, po vyučování se museli věnovat plnění domácích úkolů a dalšímu studiu. Přesto si našli studenti čas na zábavu.²²⁴ Ani přísná kontrola, ani zákazy nezabránily mládeži, aby zkusila některé jim nedovolené činnosti. Studenti se nesměli účastnit politických manifestací, bylo zakázáno členství v některých spolcích, které byly považovány školskými úřady za nebezpečné. Někdy se zákaz týkal návštěvy nějakého divadelního představení, filmu, výstavy nebo sportování. K závažnému přestupku patřila také návštěva hospody nebo nočního podniku. V zákazech nepanovala jednotu, lišily se podle stáří studenta, místa nebo doby. Výše jmenované zakázané činnosti platily v polovině 19. století.²²⁵

²²²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva 1913-14, s. 113.

²²³Tamtéž, s. 120.

²²⁴SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 109.

²²⁵VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016, s. 254-255. ISBN 978-80-200-2533-3.

Na počátku 20. století se poměry změnilly. Omezování studentů bylo mírnější. Aspoň tak usuzují na základě článku z almanachu z roku 1947, kdy bývalý student N. A. Chod napsal vzpomínky z dob jeho studií na počátku 20. století. Přestože byli studenti vytíženi školními povinnostmi rádi sportovali ať už to bylo bruslení, cvičení v Sokole či fotbal na hřišti. V zimě rádi četli, někteří přispívali do literárních studentských časopisů. K této činnosti byli podporováni svými profesory, obzvláště aktivní v tomto směru byl Dr. Zítek, který se snažil vzbudit ve studentech vypravěčský a řečnický talent. Studenti také navštěvovali různé kulturní akce zejména divadelní představení.²²⁶

Rozptýlení vždy přinášely koňské trhy, během kterých měli studenti volno. Chrudim byla blízko Pardubic a tak nebylo divu, že studenti nechyběli na Velké pardubické a zajímali se o výsledky dostihů. Někdy diskutovali i o vážnějších tématech, například o rozhodnutích chrudimského soudu. Bylo to zejména tehdy, když se při soudních jednáních objevovalo jméno jejich profesora Jana Václavíčka, který působil u soudu jako soudní znalec v oboru chemie. Jeho posudky měly váhu a často rozhodovaly o osudu obžalovaných.²²⁷

Studenti z vyšších ročníků obchodní akademie rádi využívali volných vstupenek na plesy a taneční zábavy, údajně patřili nejen k dobrým tanečnickům, ale i velmi zábavným společníkům. Živo bývalo i v různých hospůdkách, kam sice směli jen studenti z vyšších ročníků, ale často bývali hosty i studenti mladší. Obzvláště byly oblíbené ty hospody, kde bylo možné hrát kuželky nebo kulečnick.²²⁸ Z podobných akcí se často vraceli mladíci až k ránu a ve veselé náladě. Bylo samozřejmostí, že takový pozdní navrátilce musel přinést svým spolubydlícím, pokud byl v podnájmu, teplé krušiny (nepletené housky). Byla to odměna za časné probuzení ze spánku.²²⁹

Chrudim byla koncem 19. století a na počátku 20. století studentským městem. Většina studentů byla ubytována v podnájmu, často se stávalo, že v jednom bytě se sešli studenti z různých středních škol. Vyměňovali si veselé příhody a zážitky ze školy. Ale studenti věnovali někdy pozornost politice, diskutovali o svých politických názorech. O získání studentů do svých řad usilovaly všechny politické strany. Někteří ze studentů byli zváni do tajných politických kroužků, kde získávali politické zkušenosti a poznatky. Díky této činnosti pak mnozí z nich získali lepší pracovní místo, nebo se lépe uplatnili ve veřejném životě.²³⁰

²²⁶SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 109.

²²⁷Tamtéž, s. 109.

²²⁸Tamtéž, s. 111.

²²⁹Tamtéž, s. 112.

²³⁰Tamtéž, s. 110.

Když se koncem června začaly objevovat tabla maturantů ve výlohách, bylo to znamením, že konec školního roku se blíží. Překvapilo mě, že už tehdy studenti měli svá tabla. Velmi oblíbený byl závěrečný večer absolventů, který se konal po maturitních zkouškách. Studenti se loučili se školou, studiem, svými bytnými, ale i s Chrudimí.²³¹

²³¹SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 111.

11. Nadace, fondy a spolková činnost školy

Studium na každé střední škole bylo drahé. Studenti si kupovali učebnice, učební pomůcky. Na začátku každého školního roku platili zápisné, v prvním ročníku bylo vyšší než v ostatních ročnících. Například v roce 1883 to bylo pět zlatých za první ročník, dva zlaté za ostatní ročníky. Hodně studentů bydlelo v podnájmu, což bylo spojeno s dalším výdaji především za stravování. Studenti také platili za různé mimoškolní akce, především výlety a exkurze. V neposlední řadě platili školné. Na Obchodní akademii Chrudim bylo školné v roce 1883 padesát zlatých, o deset let později už to bylo sto zlatých. Kuratorium obchodní akademie osvobodilo poměrně velký počet studentů z chudých rodin od placení školného.²³² Někteří neplatili školné vůbec, jiní platili snížené školné. První rok existence platilo školné 32 žáků ze 40 přijatých. V roce 1883/84 studovalo na škole 77 studentů, z nich 10 školné neplatilo.²³³ O dva roky později měla škola 105 studentů a osvobozeno od školného bylo 8 z nich.²³⁴ V roce 1889/90 dokonce 10 studentů z 95 bylo osvobozeno od školního zcela, 8 platilo snížené školné. Kuratorium přispívalo také ředitelům a profesorům na jejich studijní zahraniční cesty.²³⁵

Finanční pomoc při studiu poskytoval stát, ministerstvo kultu a vyučování, zemský správní výbor, ale hlavně místní organizace. V Chrudimi to byly banky, okresní zastupitelství, Sbor pro sociální péči o studentstvo středních a odborných škol. Tyto organizace většinou udělovaly podpory škole a studentům nepravidelně. Finance byly určeny chudým studentům s dobrým prospěchem.²³⁶

Při škole vznikaly různé podpůrné fondy. V roce 1883 vznikl z iniciativy studentů druhého ročníku Machkův fond. Ten byl pojmenován po Dr. Josefu Machkovi, který byl předsedou kuratoria na obchodní akademii a byl starostou v Chrudimi. Z tohoto zdroje byly financovány zahraniční studijní pobyty absolventů školy. Postupně byly na obchodní akademii založeny také další fondy – Vyhnálkův, Klimešův, Václavíčkův nebo Ctiborův.²³⁷

²³²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1882-83, s. 23.

²³³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1883-84, s. 23.

²³⁴SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1885-86, s. 24.

²³⁵SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1899-90, s. 24.

²³⁶SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 40-41.

²³⁷SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1924-25, s. 19.

Fondy byly pojmenovány na počest bývalých ředitelů nebo profesorů ústavu. Úroky z výše jmenovaných fondů byly věnovány nejchudším studentům. Kromě výše jmenovaných fondů existoval na škole tzv. výletní fond. Založili ho profesori školy, z fondu se přispívalo na exkurze pro nemajetné studenty. Sami studenti přispívali do tohoto fondu penězi, které získali za jimi pořádané kulturní akce, především divadelní představení a koncerty.²³⁸

V roce 1883 se rozhodlo okresní zastupitelství v Chrudimi založit nadaci v rámci chrudimského okresu pro další vzdělávání absolventů chrudimských středních škol. Každý rok měl nárok na nadaci jeden absolvent z některé chrudimské střední školy. Nadace byla většinou třicet až sedmdesát zlatých. Kromě chrudimského zastupitelství studujícím často pomáhala zastupitelství v Čáslavi, Pardubicích, Ústí nad Orlicí.²³⁹

Z dalších nadací můžeme jmenovat nadaci Saláškovu, zde získával úrok střídavě nejlepší student Obchodní akademie nebo odborné průmyslové školy v Chrudimi. Eliščina nadace byla udělována absolventům chrudimských odborných škol. Peněžní prostředky měly být věnovány na jejich další vzdělávání.²⁴⁰

Na obchodní akademii vznikly také spolky. V roce 1887 vznikl Spolek absolventů Obchodní akademie v Chrudimi. Jeho stanovy vypracovali profesori ústavu Ctibor a Koloušek. Předsedou spolku byl ředitel obchodní akademie. To proto, aby bylo zachováno spojení školy se spolkem. Cílem spolku bylo chránit práva a zájmy absolventů, pomáhat jim při hledání zaměstnání. Spolek měl rovněž funkci poradní a vzdělávací. V prvních letech byla spolupráce profesorů s absolventy nezbytná, protože v době svého založení měl spolek málo členů. Nebylo proto možné, aby sami absolventi zahájili činnost spolku v Chrudimi. Někteří profesori obchodní akademie ihned ochotně vstoupili do výboru spolku a podíleli se na jeho činnosti. Většina členů spolku bydlela mimo Chrudim, a proto se společné setkávání uskutečňovalo pouze jednou za měsíc.²⁴¹

V roce 1912 se změnila organizace spolku. Přestali zde působit profesori obchodní akademie. Předsedou spolku byl vždy absolvent školy, nikoliv ředitel. Vedení školy i profesorský sbor od této doby se spolkem jen spolupracovali. Celkově lze říci, že jeho činnost byla potřebná a užitečná. Spolek absolventů chrudimské obchodní akademie byl prvním spolkem svého druhu nejenom v Čechách, ale v celém Rakousku-Uhersku.²⁴²

²³⁸SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie 1924-25, s. 19.

²³⁹Tamtéž, s. 12.

²⁴⁰SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý Almanach sjezdu absolventů, pořádaného na oslavu 25 let trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907, s. 49.

²⁴¹KOMÁREK, Václav. Historie spolků absolventů Obchodní akademie v Chrudimi, s. 55.

²⁴²SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 19.

Podle jeho vzoru byly zřízeny další absolventské spolky a to nejenom obchodních akademií, ale i jiných odborných ústavů. Největší počet absolventů chrudimské obchodní akademie se shromažďoval v Praze, ti vytvořili v roce 1904 kroužek absolventů, který se pravidelně scházel. V roce 1905 z něj vznikl samostatný Spolek absolventů chrudimské akademie v Praze. Ten dosáhl v krátké době rychlého rozmachu, vyvíjel činnost společenskou, vzdělávací i podpůrnou.²⁴³

Pražský Spolek měl zcela jiné podmínky pro svou činnost než chrudimský spolek. Měl hodně aktivních členů, kteří pravidelně pořádali týdenní schůzky, organizovali kulturní a taneční večery. Setkávali se s členy ostatních absolventských spolků. Členové spolku se účastnili odborných přednášek, všeobecně vzdělávacích kurzů, jazykových kurzů, výletů a exkurzí. Zařídili si vlastní knihovnu. Hlavní náplní činnosti spolku však bylo zastupování zájmů absolventů chrudimské obchodní akademie, získávání pracovních příležitostí a poradenská činnost. Společně s chrudimským spolkem pak organizovali absolventské srazy. Činnost obou spolků se přerušila během první světové války a byla plně obnovena až v roce 1920.²⁴⁴

V září roku 1900 z iniciativy profesorů obchodní akademie vznikl Spolek na podporu chudých studentů. 26. 11. 1900 se konala ustavující valná hromada, stálým předsedou se stal podle stanov ředitel Obchodní akademie v Chrudimi. Z ustavujících členů lze například jmenovat: Akciovou továrnu na cukr Chrudim, občanskou záložnu Chrudim, městskou spořitelnu Chrudim, JUDr. Karla Havelku, zemského advokáta, Františka Wiesnera, továrníka. Vklad činil celkem 450 K.²⁴⁵ Účelem spolku bylo podporovat chudé studenty chrudimské akademie, kteří měli dobrý prospěch, chování a vynikali pilností. Podpora spočívala v nákupu učebních pomůcek žákům v poskytování bezplatných obědů a bezplatného léčení. V případě potřeby mohli obdržet i peněžní podporu.²⁴⁶

²⁴³SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1947, s. 19.

²⁴⁴Tamtéž, s. 20.

²⁴⁵SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Výroční zpráva obchodní akademie Chrudim 1900-01, s. 47.

²⁴⁶SOKA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý Almanach sjezdu absolventů, pořádaného na oslavu 25 let trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907, s. 50.

Závěr

Obchodní akademie Chrudim vznikla jako teprve druhá česká obchodní akademie. Jen krátký čas uplynul od rozhodnutí založit obchodní akademii (30.9. 1882) k jejímu otevření (16.11.1882). Obchodní akademie se ihned po svém založení stala vzorem pro nově vznikající obchodní akademie v Čechách, zástupci těchto škol několikrát navštívili školu, aby získali zkušenosti ohledně organizace školního roku, učebních osnov, sbírek a pomůcek. Nespornou zásluhu na rychlém zahájení výuky měl tehdejší starosta města a zároveň předseda kuratoria obchodní akademie JUDr. Josef Machek. Představitelé města podporovali vzdělávání a kulturu. V 19. století ve městě vznikla celá řada nových škol včetně středních, byly zakládány vzdělávací kurzy a spolky. Zástupci města si uvědomovali, že vynaložené finanční prostředky do školství a vzdělávání se městu vyplatí. Mnozí absolventi po ukončení střední školy ve městě zůstávali a jako odborníci pracovali v chrudimských firmách. Rovněž se zvyšovala prestiž města a jak jsem se již několikrát zmínila, bylo to ekonomicky přínosné pro rodiny, které měly studenty v podnájmu. Studenti se také aktivně účastnili společenského a kulturního života ve městě, někdy sami kulturní akce organizovali.

V době vzniku obchodní akademie byla většina obchodních škol a kurzů německých, chybělo české obchodní školství, které by vychovávalo české obchodníky, úředníky, bankéře. A právě pro tato povolání obchodní akademie své absolventy připravovala. Začátky obchodní akademie nebyly jednoduché, byla řada těch, co pochybovali o její úspěšnosti a potřebnosti. Další roky existence obchodní akademie ukázaly, že pochyby nebyly na místě. Schopné vedení školy, kvalitní a nadšení pedagogičtí pracovníci dokázali, že se postupně zvyšoval zájem o školu a studentů přibývalo.

Předměty v učebních osnovách přispěly k tomu, že student obchodní akademie získával jak všeobecné, tak odborné znalosti. Jazyková příprava byla kvalitní. Na škole se učil německý, anglický, francouzský a ruský jazyk. Ve všech jazycích kromě ruského si také studenti osvojili korespondenci. Zájemci si mohli jako nepovinný předmět zvolit německý těsnopis. Hodinová dotace pro jazyky byla dostatečná. Ve výroční zprávě z roku 1903/04 jsem našla informaci, že studenti měli během čtyřletého studia 19 hodin německého jazyka (součet týdenních dotací v jednotlivých ročnících) 16 hodin francouzského jazyka, 12 hodin anglického jazyka a 6 hodin ruského jazyka.

Český jazyk byl zaměřen na zlepšení gramatiky a získání literárních znalostí. Dostatek hodin byl věnován upevnění a procvičení matematiky, ať už to byly klasické matematické

příklady, kupecká matematika nebo národohospodářská matematika zaměřená na bankovní operace. Všeobecné znalosti získali studenti v dějepise a zeměpise. Z odborných předmětů byl kladen důraz na zbožiznalství a účetnictví. Studenti si také osvojili základní znalosti z práva.

Od studentů střední školy se očekávala kázeň, dobré studijní výsledky a příkladné chování ve škole i mimo školu. Samozřejmě, že zdaleka ne všichni studenti vyhovovali na ně kladeným požadavkům. Ale jednání studenta s profesorem bylo slušné, profesor měl zpravidla u studentů respekt. Volného času měli studenti málo, výuka probíhala kromě středy a soboty každý den do 17,00 hodin. Přesto si studenti našli čas na své zájmy.

Studium bylo zakončeno maturitní zkouškou, která byla rozsáhlá a náročná. Písemná část se skládala z českého, německého a francouzského jazyka, kupeckých počtů, korespondence, matematiky a národohospodářské aritmetiky a účetnictví. Ústní část maturitních zkoušek se týkala tří výše jmenovaných jazyků, matematiky, obchodní nauky a účetnictví. Na počátku 20. století byly maturitní zkoušky na všech obchodních akademiích nahrazeny závěrečnými zkouškami. Celkově lze říci, že absolvent obchodní akademie byl všestranně vzdělaný a dobře připravený na svou profesi. Absolventi nacházeli uplatnění v celém Rakousku-Uhersku a to na postu účetních, úředníků, bankovních pracovníků...

Profesoři měli mnohem větší společenskou prestiž než dnes, očekávala se od nich účast na společenských a kulturních akcích města. První profesoři na obchodní akademii měli ztíženou práci, učebnice byly v německém jazyce, a proto si museli vytvářet své vlastní v češtině. Pomůcky si profesoři rovněž vyráběli sami. Ve svých začátcích neměla škola sbírky, profesoři je museli zakládat, postupně rozšiřovat a zdokonalovat. Na obchodní akademii byla obzvláště rozsáhlá sbírka pro zbožiznalství. Hlavní zásluhu na jejím vytvoření měl profesor Jan Václaviček. Sbírka pak byla dále zdokonalena profesorem Felixem Zemanem.

Poměrně často jezdili profesoři do ciziny na studijní pobyty, poznatky tam získané pak uplatňovali ve své výuce, při psaní odborných článků nebo při přednáškách pro veřejnost. Profesoři ochotně organizovali výlety a exkurze, věděli, že studenti zábavnou formou získají praktické poznatky a ověří si platnost teoretických znalostí. Exkurze někdy směřovaly za hranice Čech a Moravy, nejvíce do Vídně, Terstu, Benátek a Drážďan. Při organizaci podobných akcí pomáhali absolventi obchodní akademie, kteří pracovali v těchto městech. Ujímal se funkce průvodců po historických památkách, zařizovali exkurze do bank a jiných obchodních institucí a zajišťovali levné ubytování. Tím se náklady na exkurze snižovaly, mohl se jich tak zúčastnit větší počet studentů.

Úzká byla spolupráce Obchodní akademie v Chrudimi a obou absolventských spolků, jak chrudimského, tak pražského. Spolky pomáhaly hlavně při hledání pracovních příležitostí pro čerstvé absolventy. Pražský spolek často organizoval odborné přednášky a besedy v obchodní sféře. Myslím si, že obdobná soudržnost absolventů s bývalou školou není samozřejmostí pro všechny školy. Ostatně tuto soudržnost jsem pocítila na vlastní kůži, když jsem se sama již jako absolventka školy zúčastnila posledního sjezdu absolventů. Účast na sjezdu byla velká, od nejstarších absolventů až po ty nejmladší. Všichni se zajímali o dění a změny ve škole. Škola nezměnila místo své působnosti od roku 1893 a tak si absolventi prohlíželi „svou“ školu a „svoje“ třídy.

V úvodu své práce jsem si stanovila jako cíl svého bádání zjistit, zda existence obchodní akademie ovlivnila české obchodní školství a zda přispěla k pozvednutí úrovně středního školství v Chrudimi. Myslím si, že výše uvedené údaje a informace o obchodní akademii a její činnosti dávají jednoznačnou odpověď. Význam obchodní akademie přesahoval hranice Chrudimi. Škola v popisovaném období přispěla k rozvoji obchodního školství, vychovala řadu odborníků v této oblasti, její učitelé napsali odborné učebnice, někteří odborné publikace. Členové Spolku absolventů chrudimské akademie v Praze se podíleli na osvětové činnosti, organizovali přednášky pro veřejnost.

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala poměrně krátkému časovému úseku, v tomto tématu by bylo zajímavé pokračovat, zaměřit se na to, jak školu ovlivnily obě světové války, změny v politické situaci a samozřejmě technický pokrok a celkové změny ve společnosti.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach obchodní akademie Chrudim 1892-1893, Chrudim, 1893.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Druhý almanach sjezdu absolventů pořádaného na oslavu 25 trvání obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1907.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach obchodní akademie Chrudim 1912-1913, Chrudim, 1913.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 40 let trvání státní obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1922.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1932.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 65 let trvání státní obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1947.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 90 let trvání státní obchodní akademie v Chrudimi, Chrudim, 1972.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 100 let trvání státního ekonomického školství v Chrudimi, Chrudim, 1981.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie Chrudim, Almanach 110 let obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1992.

SOkA Chrudim, fond obchodní akademie v Chrudimi, Výroční zprávy obchodní akademie 1882-1914.

Literatura

AUERHAN, Jan. *Česká politika*, díl 5., Praha, 1913.

FROLÍK, Jan. *Historie a současnost podnikání na Chrudimsku*, 2004. ISBN 80-86699-17-X.

CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991. Bez evidenčního čísla.

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Havlíčkův Brod, 2008. ISBN 978-80-247-2429.

KOBETIČ, Pavel – PAVLÍK, Tomáš – ŠULC, Ivo. *Chrudim – vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005. ISBN 80-903481-4-9.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti – Život v 19. století*. Praha, 2010. ISBN 978-80-246-1683-4.

MORKES, František. *Devětkrát o českém školství*. Praha, 2004. ISBN 80-901461-6-3.

NEFE Ivan. *Vznik českého středního ekonomického školství po dovršení průmyslové revoluce*, Praha, 1988.

ŘEZNIČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7277-163-9.

SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha, 1987.

ŠAFRÁNEK, Jan. *Za českou osvětu. Obrázky z dějin českého školství středního v zemích koruny svato-václavské*. Praha, 1898.

ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Praha, 1983.

ŠTVERÁK, Vladimír - ČADSKÁ Milada, *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha, 2004. ISBN 80-7184-797-6.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Rákoska v dílně lidskosti – Česká škola v 19. století očima účastníků*. Praha, 2016. ISBN 978-80-200-2533-3.

Další zdroje

Dobový denní tisk:

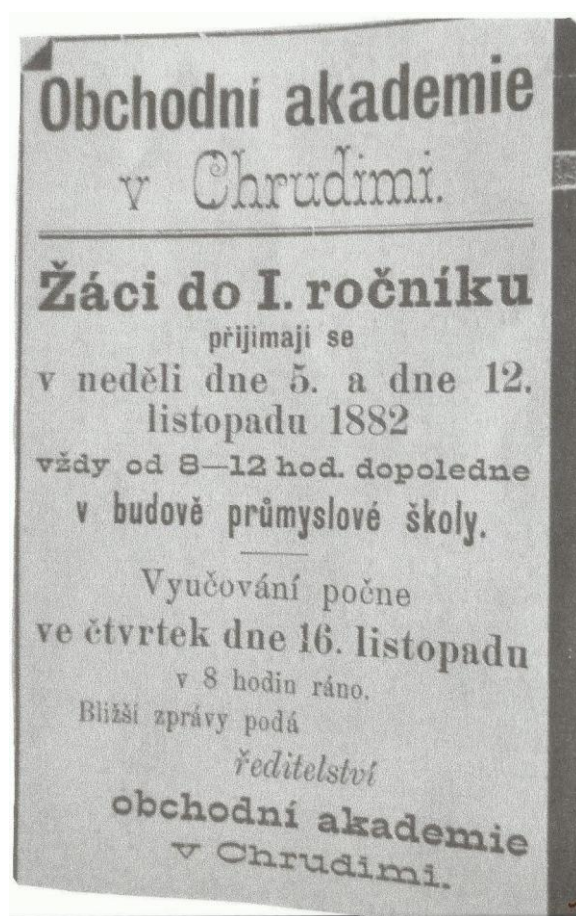
Posel z Východních Čech

Chrudimské noviny

Hlasy z východních Čech

Chrudimské listy

Obrazové přílohy

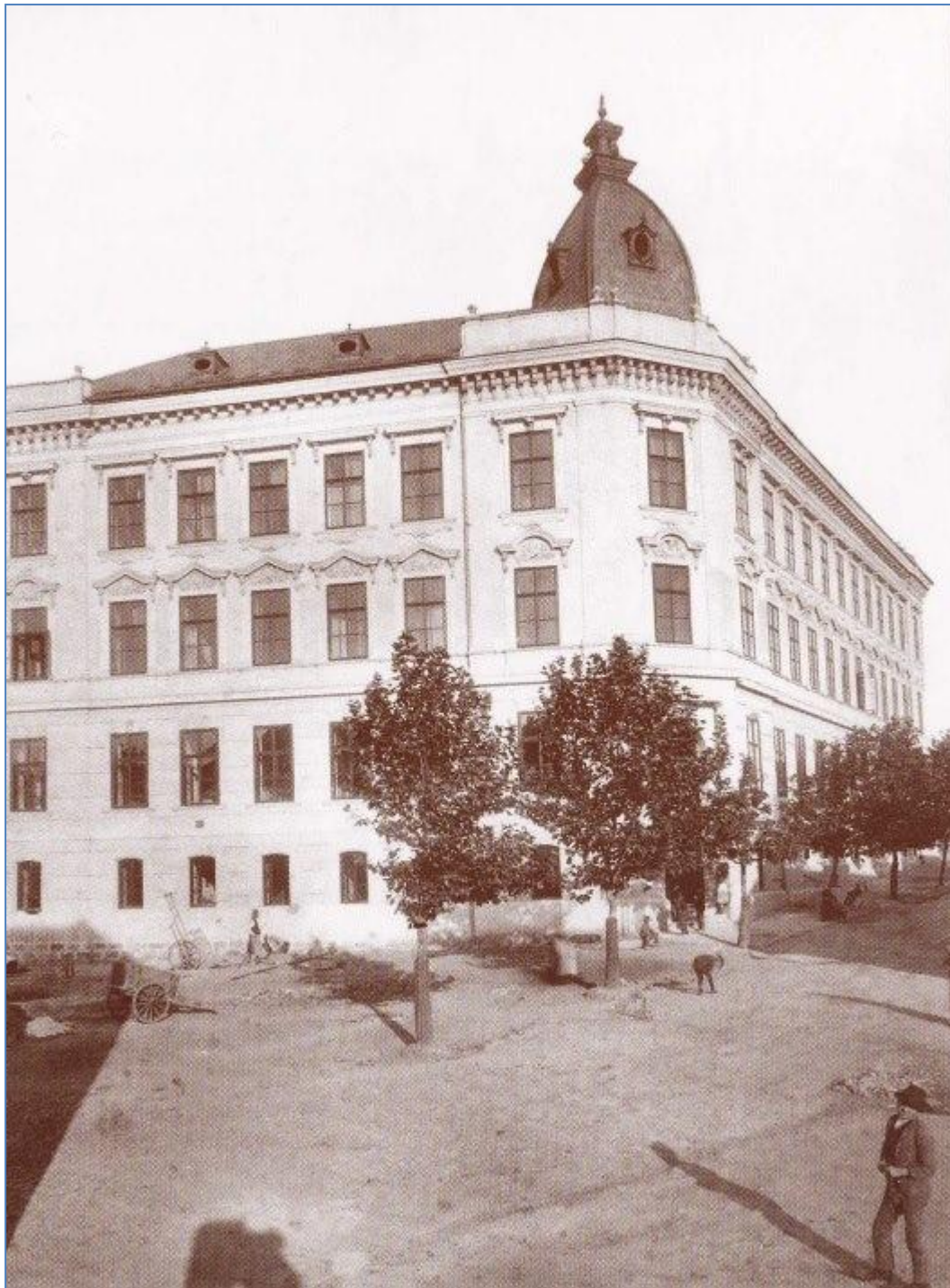
Oznámení v denním tisku o zahájení výuky
v listopadu r. 1882

Zdroj: Archiv chrudimského muzea, Posel z východních Čech, *Chrudim*, 1982.

Fotka z průběhu stavby budovy obchodní akademie Chrudim, r. 1893.

Zdroj: URL:< <https://www.facebook.com/Vzpomínky-na-starou-Chrudim.htm>>.

Budova Obchodní akademie v roce 1893

Zdroj: URL:< <https://www.facebook.com/Vzpomínky-na-starou-Chrudim.htm>>.

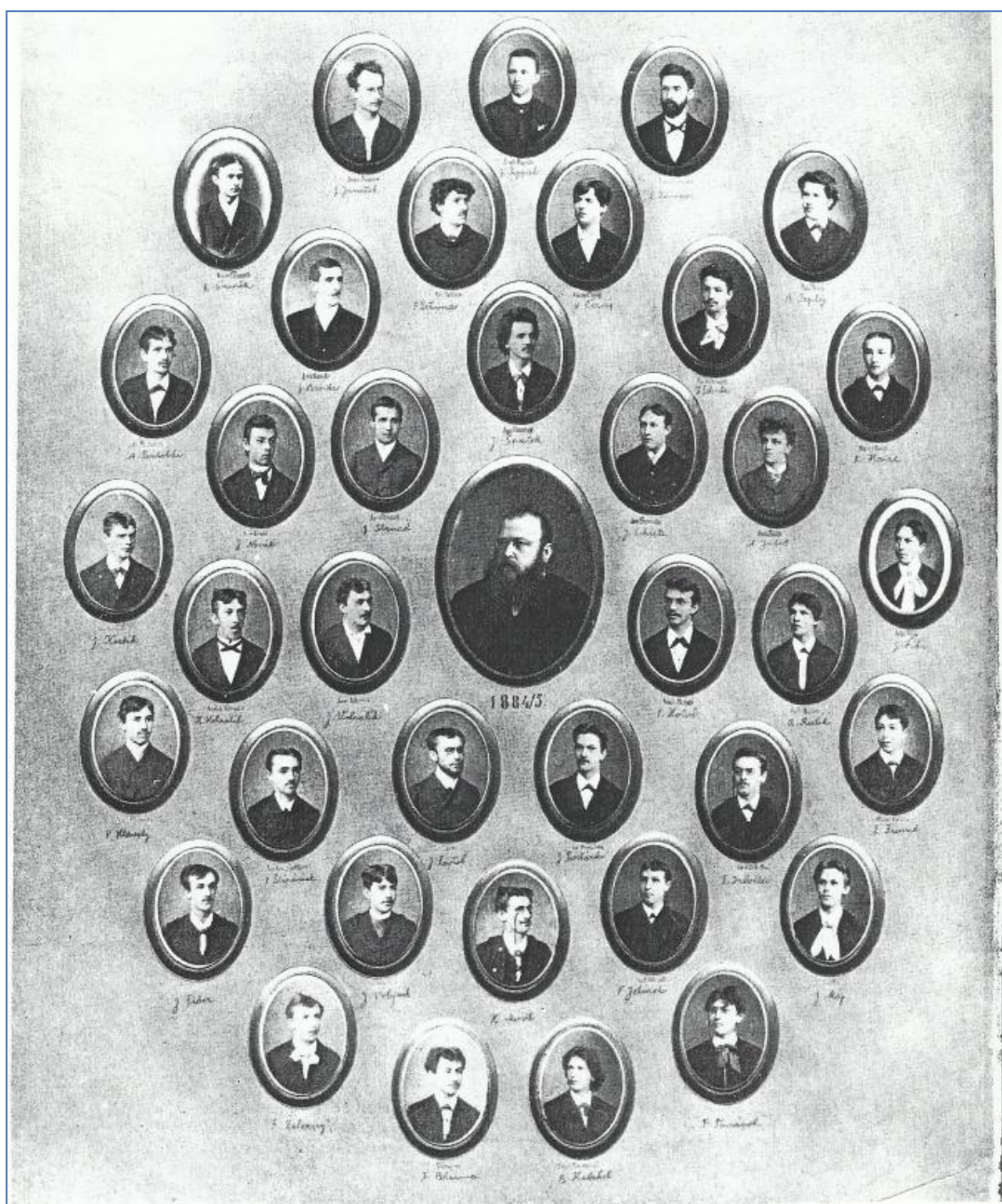

Budova Obchodní akademie Chrudim, na konci mnou sledovaného období tj. r. 1914.

Zdroj: URL: [≤ https://www.facebook.com/Vzpomínky-na-starou-Chrudim.htm >](https://www.facebook.com/Vzpomínky-na-starou-Chrudim.htm).

Zde vidíme první tři ředitele školy: zleva Quido Teissler, Jan Ctibor a Jan Václavíček
Zdroj: SOkA Chrudim, fond Obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů
Obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1932.

Na této fotce je zobrazeno tablo prvních maturantů z roku 1885.

Zdroj: SOkA Chrudim, fond Obchodní akademie Chrudim, Almanach sjezdu absolventů
Obchodní akademie Chrudim, Chrudim, 1932.

Resumé

The first secondary schools were established in the second half of 19th century. The Business academy in Chrudim belonged to them. It was based in 1882 as the second Czech business academy in our territory. Its organisation and activity was a pattern for other new business academies. The teachers at business academy wrote special Czech textbooks, formed teaching aids. All the time they improved their specialisation by studying special books, by study visits abroad. They lead the courses of accountancy for the public. Students could learn even three foreign languages, receive special knowledge and universe facts. The studies lasted three years, later four years – students needed more time for practising special subjects. School leavers' were employed in different spheres in all Austria-Hungary. The school leavers corporation of Business academy in Chrudim was founded in 1888. It supported new school leavers. The school leavers' corporation in Prague organised lectures and spread the business education. In conclusion we can say Business academy in Chrudim and its teachers helped to develop the business education in our country. The school turned out a lot of good experts in commerce.